

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

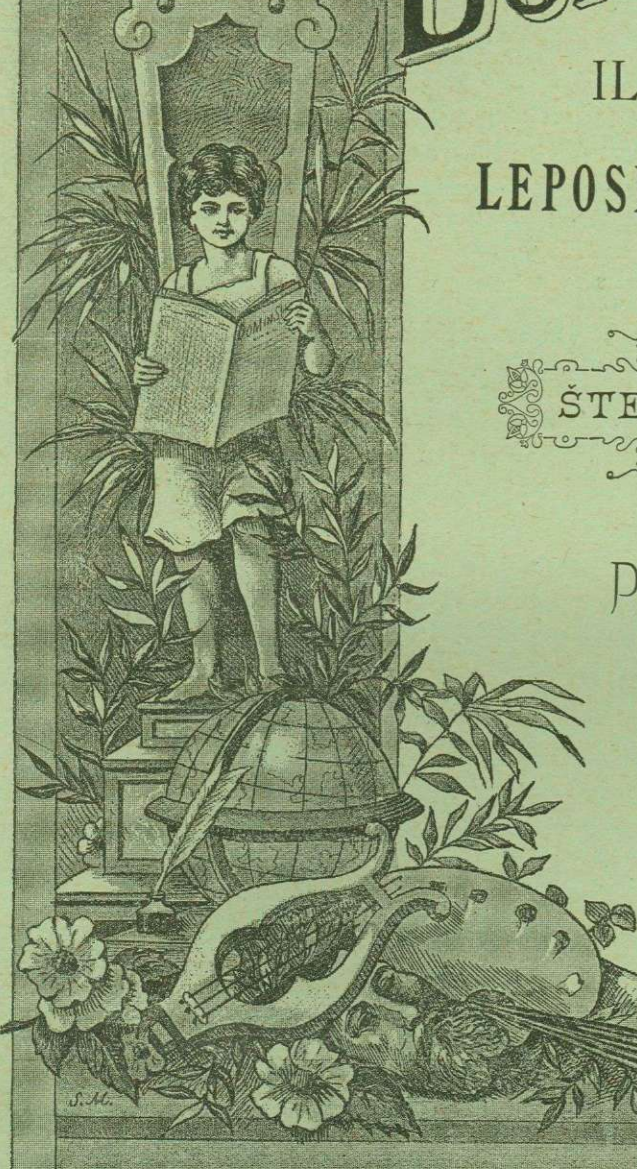
ŠTEV. 5. LETO IV.

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. MAJA 1891.

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina V. zvezka.

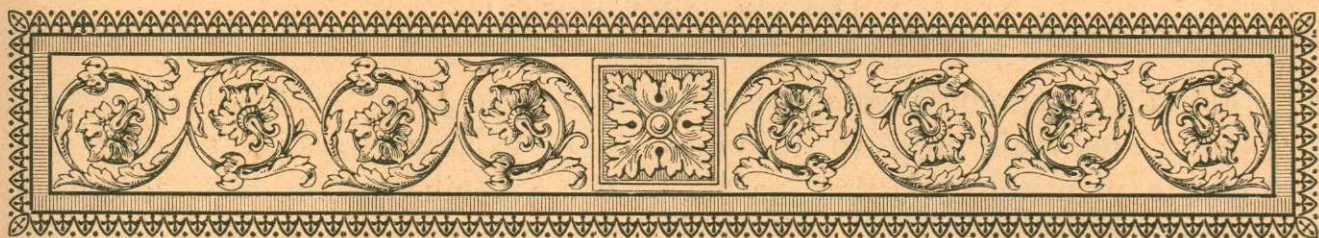
	Stran
1. Doktor Janez Gogala , ustanovnik »Marijanišča«. <i>Spisal —e—</i>	193
2. Divje deklice. <i>Zl. A. H.</i>	196
3. Gostačeva hči. <i>Piše T.</i>	197
4. Podobe iz naroda. II. V ubožtvu. <i>Spisal Slavoljub Dobrávec</i>	200
5. Človeška srca. <i>Spisal Krasjanin</i>	206
6. V babilonski sužnosti. (Po 136. psalmu.) <i>Zl. A. H.</i>	212
7. Vrbica. <i>Zl. J. —ek.</i>	213
8. Prazgodovinske izkopine po Slovenskem. <i>Priredil V. S.</i>	213
9. Sv. Lucija na Primorskem kot prazgodovinsko grobišče. <i>Sp. A. C.</i>	216
10. Lepota v prirodi. <i>Spisal Severus</i>	218
11. Trioleti. X.—XII. <i>Zl. M. O.</i>	221
12. Spomini s planin. II. Planincu. <i>Zl. A. M.</i>	222
13. Paperki staroslovenski. <i>Piše P. Ladislav</i>	222
14. Tvar in lik. <i>Spisal —č—</i>	226
15. Zjutraj. <i>Zl. M. O.</i>	228
16. Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu. <i>Piše F. S. Lekše</i>	229
17. „Ruska biblioteka“ in naši prevodi slovanskih izvirnikov. <i>Spisal V. B.</i>	230
18. Doma in po svetu. Pregled prosvetnega gibanja narodov	232
Glavna seja društva sv. Jeronima. — O srbskem slovstvu leta 1890. — »Matica Slovenska«.	
19. „Ave Maria“. <i>Zl. A. K.</i>	235
20. Slovstvo	236
A. Slovensko. Obrambni govori. <i>Sp. dr. Fr. Lampe.</i> — Pomladni glasi. <i>Ur. Cirilski.</i> — Podobica sv. Alojzija. <i>Sest. Ant. Kržič.</i> — Slike Sv. Križa pri Mariboru. <i>Sp. J. Sattler.</i> — Šmarnice. <i>Sest. Andr. Kalan.</i> — Kako je izginil gozd. <i>Sp. Hopfen-Funtek.</i> — Tju-Lin. <i>Posl. I. Tkalec.</i> — B. Hrvaško. Na rodjenoj grudi. <i>Nap. Ks. Šandor-Gjalski.</i> — Zabluda matere. <i>Nap. Hermina Tomič.</i> — Kita cvieča. <i>Nap. Herm. Tomič.</i> — Iz primorskog života. <i>Prip. Simo Matavulj.</i> — C. Druga. Einleitung in die slav. Literaturgeschichte. <i>V. Dr. Gr. Krek.</i> — Gorske cvetlice. <i>Zl. J. Laharnar.</i>	
21. Raznoterosti	191
Naše slike. — † Jurij Eisenhut. — Stenograf. — Slovenska prisega iz začetka 18. stoletja. — Hadrijan. — Nekaj redkejših besedij iz Poljan pri Ribnici.	

Slike.

1. Dr. Janez Gogala	193
2. Marijaniški otroci pri delu	195
3. Sv. Lucija ob Soči	201
4. Odkrivanje prazgodovinskega grobišča pri sv. Luciji ob Soči	217
5. „Ave Maria“	225
6. Rimski dostojanstvenik	233


~~~~~  
 Cena: Za celo leto 3 glđ.; za pol leta 1 glđ. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 glđ. 60 kr. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna“  
 ~~~~~


Doktor Janez Gogala,

ustanovnik „Marijanišča“

(Spisal —e—.)

Dom in Svet« si je izbral važen nalog, prinašati slavni mož dobre slike in kratke življenjepise. Dosedaj smo gledali sloveče prvake na polju vede in umetnosti, odlične

v slovstvu, godbi in drugih strokah znanstvenih. Mož, katerega danes vidite v podobi, ne pripada samo v eno ali drugo onih strok, ampak vsestransko izobražen, je bil v obče dobrotnik človeštva, zavetnik sirot in zapuščenih naših rojakov. Zato menimo, da ni zoper naš namen, ako najlepše poteze iz življenja njegovega tukaj priobčimo.

Prijazno mesto Kranj je rojstni kraj Gogalov. Dne 22. junija l. 1825. je zagledal luč sveta. Stariši njegovi so bili premožni pa tudi verni in pošteni, kakor

mora biti pravi Gorenjec. Mladi Janez razvijal se je lepo telesno in duševno. Minil je hitro čas igrač in treba je bilo prijeti za knjige. Dovoršil je tri razrede v Kranju in moral se je odločiti, ali

bode še dalje hodil v šolo, ali pa bode ostal doma in pomagal očetu. Deček sam ni silil v šolo, skrbna mati pa je pregovorila očeta, da je dal Janeza jeseni l. 1838. v Ljubljano v prvo latinsko šolo. Začetek je bil težak, ker ga je misel na dom in prejšnjo prostost motila pri učenju. Ko pa je spoznal

materine želje in očetovo trdno voljo, poprijel se je in stanovitno držal učenja, da je prav dobro izvršil gimnazijo.

Poleg svojih opravil je Gogala poučeval po nekaterih dobrih hišah dijake in se pri tem navzel tistega zunanjega

lika, kateri ga je spremljal celo njegovo življenje. Obnašanje njegovo je bilo dostojno in plemenito, nikakor pa ne prisiljeno.

Razvedrilu in zabavi ni ostajalo mnogo časa, vendar je Gogala rad hodil v gledališče k dobrim poštenim igram. Najbolj pa ga je mikalo modroslovje.

Tako je izvršil gimnazijo leta 1847. popolnoma sposoben za vsak strokoven pouk. Radovedni so čakali tovariši in znanci, kam se bode obrnil vrli Gogala. Celó svoboden je bil pri izbiranju svojega stanú. Oče in mati sta mu bila že odmrta in sestra mu je obljubila podporo za vsak slučaj.

Odločil se je za duhovski stan in vstopil v ljubljansko semenišče. Vestno je izpolnjeval svoje dolžnosti, delal je pridno. Prosti čas je porabil za igranje na glasoviru in za priučenje francoščine, kar se mu je oboje toliko obneslo, da mu je poznejša leta mnogo koristilo.

Ker se je Gogala v semenišču odlikoval, izbrali so ga v tretjem letu bogoslovja, da ga posveté v mašnika, in leta 1851. je dokončal ljubljanske šole.

Deloval je 7 mesecev na ljubljanski gimnaziji kot namestni učitelj, potem pa ga pošljejo na Dunaj, da doseže doktorsko čast, kar je tudi častno izvršil dné 4. marca 1856.

Tako je dokončal Gogala svoje učenje ter je bil, prišedši domóv, 31 let star, dozorel mož, zdrav, močan po duhu in telesu; smela je torej domovina staviti nanj lepe nade.

Prvo službo je nastopil meseca julija l. 1856. kot kapelan na Vrhniki, kjer je deloval marljivo in uspešno dve leti in ostal pri dobrih ljudeh v hvaležnem spominu. Jeseni l. 1858. ga postavijo za stolnega kapelana v Ljubljani. Težavna pa imenitna je ta služba, in

dr. Gogala jo je opravljal preskrbno, kar se je kazalo zlasti v njegovih govorih, polnih visokih idej, dovršenih po obliki in zunanji ponoši. Vse to je obračalo oči vernih in predstojnikov nanj, da so sklenili odločiti mu drugo prelepo polje, bolj prikladno njegovi vednosti in gorečnosti.

Po dobro prestani skušnji je dobil dr. Janez Gogala z odlokom ministerstva dné 19. julija 1859. l. službo verskega učitelja na c. kr. zgornji gimnaziji ljubljanski. S tem se je začelo njegovo pravo delovanje. Več kot 20 let je poučeval mladino in jo vodil razumno, uneto in uspešno. Gogala je bil kot profesor veronauka na zgornji gimnaziji ves na svojem mestu. Učencem se je zdel častitljiv zavoljo svoje resnobe. Veljava njegova med profesorji in dijaki je bila obče znana, opirala se je na spoštovanje, katero je užival v vseh krogih. Gogala je bil učitelj po volji božji, ni delal samo z besedo, ampak z vsem, kar si videl na njem in slišal o njem. Zato mu bodo vsi njegovi učenci ohranili blag spomin. Ostal je v tej službi do konca šolskega leta 1882., ko je bil imenovan ljubljanski kanonik.

Po smrti tedanjega vodje v Alojzijevišču l. 1862. mu je izročil škof Widmer vodstvo tega zavoda, ker ga je njegova profesorska služba priporočala še posebno za to mesto. Ostal je vodja hiše 19 let — dolga dôba delovanja krepkega in unetega moža. Blagodejen je bil njegov trud v Alojzijevišču, ne le v glavnem oziru, da je odgojil mnogo pripravnih mladeničev za semenišče, ampak tudi za splošno omiko je skrbel s poukom v francoščini, petju in godbi, kar je gotovo prav potrebno za šolsko mladež. Gogalovo delovanje je bilo tiho in mirno, vendar njegovi predniki so nekaterokrat naznanili svoje priznanje.

Najiminitneje je bilo, ko je leta 1880. bil imenovan častni kanonik, in prihodnje leto 1881. postavljen vodja duhovskega semenišča.

Častna je res ta služba, pa tudi polna odgovornosti, ker semeniškemu vodji je izročena nada cele škofije. Gogala je dobro poznal važnost svoje službe, zato se je poprijel z vso resnobo svojih opravil. Potrebno je bilo zmanjšati mu druge opravke in mu pripomoči k bolj prostemu gibanju, zato so mu podelili 2. junija 1882. l. kanonikat ter mu odvzeli profesorsko službo, le nadzorstvo

nad srednjimi šolami v veronauku je moral prevzeti.

Prihodnje leto 1883., imenitno za celo Kranjsko, je bilo prevažno za Gogalo zaradi prihoda cesarjevega. Imel je priliko trikrat predstaviti se svetlemu cesarju: skupno s kanoniki, v Marijanišču in v posebni avdijenci v zadevah sirotišnice. Prosil je podpore in dobil je zagotovilo, toda podeljena svota ni več prišla v njegove roke. Cesarjevo naklonjenost je pokazal red železne krone tretje vrste, kateri mu je došel v septembru tistega leta.

To odlikovanje je obrnilo oči višjih na vedno tako skromnega moža. Po smrti škofa Krizostoma je bil izbran dr. Janez Gogala za škofa ljubljanskega dné 29. aprila 1884. Ta novica, za vso škofijo tako vesela, njega samega ni razveselila. Bal se je te časti in dan pred svojo smrtjo je naročil kapiteljskemu vikariju, naj sporoči odpoved njegovo cesarju. Bolezen njegova ni bila dolga, začela se je 10. aprila in 4. maja je umrl blagi gospod.

Naslikali smo njegovo življenje, kako se je razvijalo in vršilo po raznih njegovih službah, toda Gogala ni storil samo, kar mu je velevala dolžnost, storil je še mnogo več v prid človeštva

sploh in sosebno svojih slovenskih rojakov. Glavna poteza njegovega značaja je bilo usmiljenje, trudapolno delovanje za blagor bližnjega. Da zadosti zahtevam svojega srca in izdatno pomaga revežem, ustanovi dné 24. aprila 1876. l. v Ljubljani družbo sv. Vincencija v podporo revežem. Posebne skrbi je bilo treba za mnogotere sirote, dečke brez varstva, da ne ostanejo brez vse odgoje, divjaki v človeški družbi. Po velikem trudu je postavil prav tega leta še zavetišče za dečke s prijazno pripomočjo »usmiljenih sester«. Zavetišče je namenjeno otrokom takih staršev, ki imajo čez dan zunaj doma svoje delo in tedaj ne morejo ostati

pri svojih otrocih. Kolika dobrota je torej za take, da morejo čez dan biti v skrbnem varstvu!

Z ustanovitvijo zavetišča je bilo Gogali le pol želje izpolnjene, ker potreboval je še sirotišnice, to je take hiše, v kateri bi bilo mogoče zapuščene sirote popolnoma oskrbovati in izrejevati. Tudi ta želja se mu je izpolnila, ko je leta 1880. dobila Vincencijeva družba lastno hišo za sirotišče.

Mnogo dela in skrbi je še imel Gogala, predno je postavil lepo novo poslopje na Poljanski cesti in doživel veseli dan, ko je bila hiša blagoslovljena in je dobila lepo ime »Marijanišče« dné 12. novembra l. 1882. Število gojencev je raslo hitro in nove skrbi za vzdrže-

vanje so silile blagega moža, da poskrbi še za izdatno in redno podporo sirotišča, nekoliko z deželnimi ustanovami, nekoliko po odseku blagih gospej, ki so obljubile podpirati ta zavod, drugo po blagih dobrotnikih. »Marijanišče« ni le navadna šola; tu se učé otroci vsega, kar jim more koristno biti v življenju, in zlasti revežem pripomoči do kruha.

Tako je dosegel Gogala svoj blagi namen, ustregel svoji srčni želji in osrečil sto in sto revnih dečkov, ki bi bili ostali brez pouka in brez omike, zdaj pa bodo dobro odgojeni, krepki udje našega ljudstva. Postavil si je spomenik velike, žrtvovalne ljubezni do bližnjega, spomenik hvaležnosti in spoštovanja v srcu naroda slovenskega.

Divje deklice.

Na polju pšeničnem je rasti začel
In žito zatira bahati plevel.

Ko v jutranjem svitu se ptice budé,
Na njivo plevice tri mlade hité.

V goščavi ob polju pa peva nekdo
In mladim plevicam veleva tako:

»O deklice zale, pač škoda je vas,
Da solnce bi žgalo vam nežni obraz.

Pustite nam plevke na polju čez noč,
Prispeti vam hočemo malo v pomoč.

Ko solnce zatone, noč zvezde prižge,
Ko spet jih ugasne, opleto bo vse.

Zato pa naj mati doma nam spekó
Pšenično pogačo in sem prinesó!«

In mlade plevice podirjajo v vas:
»Brž mati, brž mati, postavite kvas!

Mesite pogačo iz moke lepé,
Nesite pečeno na ravno poljé,

Kjer v mladi pšenici je rasti začel
In žito zatira bahati plevel.

Nam deklice divje ga dojdejo plet,
Ko luna svoj svit bo izlila čez svet.«

Omesijo mati, pogačo spekó,
Pečeno pa k mladi pšenici nesó.

Ko solnce zatone za sinje goré,
Pa divja dekleta na njivo hité.

Pogačo pojele, poplele plevel,
Še predno petelin je peti začel.

Ko zraste pšenica, že klas rumeni,
Kmetica s pogačo na njivo hiti.

Ko mrak se razgrne in zvezde prižge,
Pa deklice divje požanjejo vse.

Hodile pšenico te deklice plet
In žet so hodile že sedem jo let.

Dekleta domača pod lipo sedé
In šivajo krila, pletó si lasé.

Nobena več pleti in žeti ne zna,
Saj v hiši domači dovolj je blagá.

Čim bolj se množi jim, kopiči blagó,
Tem bolj gospodari se v hiši skupó.

Pa pride za zimo spet mila pomlád,
V pšenici pokaže se slak in osat.

Opletí bo treba iz žita plevel,
Dušiti že mlado pšenico je jel.

Pa pravijo mati: »Roj divjih deklét
Oplel za pogačo pšenico bo spet.

Pogače pšenične pa več jim ne dam,
Saj še za pogače se prejšnje kesam,

Divjakinjam takim kruh dober prosén,
Ječmenov predober, najboljši ovsén«.

Ovseno pogačo jim mati spekó,
Na njivo dekletom jo divjim nesó.

Ko vgasnil svit lune in zvezdic je žar,
Pa pride na žitno poljé gospodár:

Pogača je cela, v pšenici plevel,
Nikdo ni še pletve na njivi pričel.

Pogačo pšenično brž mati spekó,
Zvečer jo na njivo dekletom nesó.

Ko pridejo zjutraj na žitno poljé,
Pogačo in njivo v plevelu dobé.

In dojdejo, dojdejo deklice tri
Nad mládo pšenico iz bližnje vasi.

In plevejo tiho, povešajo vrat,
Ker v nežne ročice jih zbada osat.

Ko solnce pripeka v obraz jim gorko,
Pa kliče plevicam iz gošče nekdo:

»Naj zbada, naj zbada vas ostri osat,
Naj solnce obžiga vam lica in vrat!

Ste bále za kruh se iz moke lepé;
Pa plévite mlado pšenico samé!«

A. H.

Gostačeva hči.

(Spisal T.)

V.

In zdaj iz trga grem vesel,
Kar slišal sem, nerad povem,
Dozdaj ne vem, al sem verjel,
Ne vem, ali verjeti smem?

Levstik.

Pregovor pravi: »Kar vesta dva,
se še zariglja, kar vedó trije,
vedó vsi ljudje«. Na Korenovi
njivi pa jih je bilo oni dan celó sedem,
ki so vse slišali. Dasi so bili menda
vsi uverjeni, da je bila Jerina ovadba
le zlobna spletká, vendar se je ta no-
vost raznesla po vasi, in ljudje so si
osnovali vse še lepše in mikavnejše —
iz gole laži je v ljudskih očeh postala
istina. Seveda mnogi niso verjeli, ker
so predobro poznali Jero, in med temi
je bil v nekoliko tudi Jurij.

Jako nemilo ga je zadela ta novica.
Omahoval je še vedno v dvomih, iskal
si razlogov za to in ono; sedaj mu je
hotela ugasniti zadnja iskrica upanja.

Tolažil se je sicer, a srce mu je bilo
nepokojneje.

Neko nedeljo navlašč počaka Jero
pred cerkvijo, da jo med potom vpraša
o tej stvari. Domov gredé jo doide sredi
polja.

»No, Jera, dober dan!« pozdravi jo.
»Vročé je danes; v cerkvi je bilo tako
soparno . . .«

»»Bog nam ga daj dober dan!«« od-
zdravi mu silno sladko. »»Da, vroče je,
saj je pa tudi čas za to: pasji dnevi
so že blizu. Vsa premočena sem, tako
sem se kuhala v cerkvi. Pa je vendar
tako prijetno tam notri, odkar imamo
tega gospoda. Tako lepo znajo pove-
dati, da bi jih kar zmerom poslušala.

Tam na stopnicah sedim, in kar nič se mi ne zadremlje, da se sama sebi čudim . . .«

»Da, res lepo povedó gospod«, pri-trdi mladenič. »Da bi le mi tako lepo tudi živeli, kakor nas učé. Pa zdi se mi, da se kar nič ne poboljšamo«.

Jero je spravila ta pametna opomba v zadrego.

»»To pa je že zmerom tako bilo in bo tudi, ko nas ne bo««, deje naposled vidno vznemirjena.

»Pa bi vendar ne smelo biti!«

»»Seveda ne««.

In korakala sta nekaj časa molčé.

»Naš Andrej je tudi tak, kakoršen bi ne smel biti«, povzame zopet Jurij besedo. »Cela vas govori o njem in o tisti gostačevi! Ako bi vedel, da je res, še danes gre od Korena proč«.

Žena je opazila, kako nerade so mu šle te trde besede iz ust, slutila pa je tudi, kaj Jurij namerava s temi besedami. Vest se ji vzbudi. Ne upa se zaplesti v kočljiv pogovor, kakor bi vedela, da so mu znane vse njene zlobne laži in nakane. Hladnokrvno se oglasi: »»Zdaj bi bilo škoda hlapca od hiše! Mlačev je že tukaj, otava bo tudi kmalu za košnjo, in potem pride setev. Kdo vam bo pomagal pri domu, če njega ne bo? Z očetom ne moreta vsega opraviti: ti si premlad, oče pa prestar; obeh je škoda . . .«

Tako poskuša Jera iznebiti se nadaljnih vprašanj in vsaj nekoliko popraviti svojo krivdo, da otme hlapca.

Jurij pa se ne dá odgnati.

»Jera, bomo pa drugega dobili; saj jih je dosti boljših!«

»»A sedaj so vsi v službi««, meni žena v skrbeh za Andreja; »»Kres je že proč, Šentjanž pa je še daleč««.

»Bolje, da ni nikogar pri hiši, nego tak . . .«, pove mladenič odločno.

»»Tako hudoben pa vendar-le ni, kakor se tebi dozdeva««, zagovarja ga zopet Jera.

»Torej se vsa vas laže . . .«, preseka ji Jurij besedo.

Posvetilo se mu je v glavi, in skoro trdno je bil uverjen, da mu je jasna vsa stvar, — jasne Jerine spletke, jasna nedolžnost gostačeve hčere. Srce mu je od radosti poskočilo.

Jera je bila popolno poražena. Bledica na njenem velem obrazu je kazala očitno, kaj se godi v njeni duši. Videč, kako lepo jo je speljal na led, oglasi se Jurij po dolgem molku z rezkim glasom: »Da bi jaz vedel, kdo si drzne tako nesramno obrekovati to ubogo Manico, izderem mu pri tej priči strupeni jezik!«

In jezno zavihti roko, da žena plaho skoči v stran. Vedela je, zakaj se Korenov sin tako poteguje za čast dekletovo, in sram je je bilo.

Da vsaj nekoliko odvrne od sebe sumnjo, zajeclja pohlevno: »»Moj Šimen pa je uni dan pravil, da jo je našel na Lukanovi senožeti vso objokano Torej nekaj mora vendar-le biti, bodisi to ali to . . .«

»Ako je jokala, jokala je zaradi bolnega očeta«, brani jo mladenič in poskuša zatajiti svoj notranji nemir. »Mar bi ti ne jokala, ko bi trpela toliko, kolikor trpi ona — po nedolžnem?«

»»Mogoče!«« odgovori Jera, uvidevša, da se je iz nova vjela v drugo zanjko, ko je to izkramljala; prepričana je namreč bila, da Mana tedaj ni jokala po očetu, nego po Juriju.

Med tem sta dospela do domače vasi. Jurij je krenil po bližnjici proti domu, Jera pa je capljala po glavni cesti dalje; skoro pozabila sta se pri razhodu posloviti.

Globoko se je oddahnila starka, ko se je videla samo. Jezila se je sama

na-se, da temu mladeniču ni mogla biti kos. Nevoljno je stresala glavo in mrmrala sama s seboj. »Poroka bo! Prav gotovo bo poroka, čeprav se bo stari upiral z rokami in nogami. Vzeti jo bo moral pod streho rad ali nerad. Oj, Mana!« To je bil sklep njenega razmotrivanja in sicer tako važen, da si ga je glasno dvakrat ponovila.

Mladi Koren pa je bil danes vprvič zopet v resnici vesel. Tako ponosno je prihajal proti domu, da se je materi, sedeči v sobi pri odprtem oknu, kar samo od sebe smejala in da je pozabila hipoma vse bridkosti prešlih dni.

A tudi Andrej je bil ta večer izredno dobre volje. Vaški fantje so se sešli po nauku v krčmi, da si zalijó in odmočijo zasušena grla. Korenov hlapec je bil danes duša cele družbe. Tovariši so mu kar navskriž častitali in ga želeli videti kmalu pred oltarjem z družico ob strani.

Andrej se je sicer branil takih častitek, češ, da je vse govorjenje o njem le gola laž, a prijatelji se niso dali preveriti. Rad ali nerad je moral igrati ulogo ženina v njih sredi in dajati za pijačo, ki je slednjič vsem zmešala glave.

»Andrej, kadar bo svatba, boš tudi mene povabil; jaz imam harmoniko«, ponudi se mu prvi.

»In mene tudi! Jaz znam plesati!« dostavi drugi.

»In mene tudi! Jaz znam piti, jesti, norce briti«, glasé se vsi h krati in dvigajo kozarce ter trenkajo z Andrejem tako junaško, da ga izlijó več po mizi kakor v grla.

»Kaj mislite? Lepa nevesta bo ta Mana!« hvali jo prvi.

»I, kaj lepa! Pridna bo, pridna, da ne kmalu katera tako. Vse bo hotela sama narediti. Andrej, ti boš samo roke križem nosil«, prorokuje mu drugi.

»Le nekaj bi moralo biti bolje«, pomišlja si tretji. »Denarja ne bo prinesla, denarja!«

»To nič ne dé«, tolaži ga četrti. »Denar bo kar sam na kup letel, ko se vzameta. Še Korena lahko prekosiš, Andrej, ako le hočeš.«

»Potem te pa za župana izvolimo«, obljubuje mu nekdo, ki niti volilne pravice nima.

Tako so zidali tovariši svojemu prijatelju gradove v oblake in marljivo praznili bokal za bokalom na njegov račun.

»Saj si Korenov«, sklicavali so se in terjali pijače. »Ti lahko daješ, ki imaš več, kakor mi vsi vkupe.«

In Andrej je bil pokoren in darežljiv kakor grof. Tolikim voščilom se ni mogel več ustavljati; veroval je nazadnje že sam, da bodeta z Mano prej ali slej še mož in žena. Smejal se je iz polnega srca od radosti, tovariši pa so si namežikovali in se tiho smejali.

Pozno v noč so odrinili proti domu. Oštir pa je vzel kredo v roke in zapisal na desko Andrejevo ime ter še par kljuk zraven.

»Preveč mu zaupaš«, dejala je oštirka soprogu, videč začrtano številko.

»Bo že, saj je Korenov! Pošten je pa tudi«, potolažil jo je mož in obveljalo je.

Andrejevi tovariši pa so bili tako nevljudni, da niti domov niso spremili svojega dobrotnika, kateremu nocoj cesta in steza ni bila povsodi dovolj široka.

»Saj luna sveti!« potolažili so ga in šli svojo pot, on pa svojo.

»Rad bi vedel, kako se bodeta z mladim Korenom razumela?« izproži pogovor oni, ki je bil najbolj trezen. — »Kaj drugega? Proč ga bo zapodil;

zakaj pa je tak norec, da vse verjame!«
odgovori mu tovariš.

»Potem grem pa jaz h Korenu služiti«,
pripomni nekdo.

»In nam boš za vino dajal kakor
Andrej«, dostavi drugi.

»Da, ako bi bil tako prismuknen,
kakor je on«, zavrne ga prejšnji.

Iz dalje začujejo hripav Andrejev glas:

»Tri leta že služim,
Tri leta še bom.
Če ona me noče,
Za 'blajtarja' bom!«

in glasno se začno smejati.

Sprimejo se in zapojó, a ne mnogo
lepše nego njih predobri prijatelj.

Podobe iz naroda.

II. V uboštvu.

(Spisal *Stavoljub Dobrávec.*)

(Konec.)

Dvepa poletna noč se umika vro-
čemu dnevu, ko krevsata naša
znanca za svojima vozoma po
oni dolgočasni široki cesti proti Opčini
nad Trstom. Veličastna rudečkasta zarja
javlja prihod zlatega solnca izza daljnih
gorâ. Prostrani pogled vekša krasoto
te neopisno lepe božje prikazni v na-
ravi. Človek kmalu neha čutiti pod pe-
kočimi nogami apnenasto kraško trdino,
ker pogled mu neprenehoma vabi duha
in srce tja v daljavo, tja proti lepemu
vshodu na ognjeno žareči Nanos, rudeč-
kasti Triglav in bližnji Čaven ali ple-
šasti Snežnik. Mirno ležeča lahna meg-
lica vara pogled, da vidi opazovalec
vse proti vshodu le daljno nedosežno
jezero. Širna kraška planota je ljubko
jezero z nebrojnimi zelenimi hribčki —
otoki z belimi cerkvicami in mičnimi
vasicami. Ta pogled mora očarati še
tako razvajeno oko.

Nace in Katra nista imela časa opa-
zovati tega res krasnega prizora. Ko
sta srečno prikljukala do »Obeliska«,

jela se je vzdigovati solnčna krogla na
jasni obok. Ker je bilo torej še rano,
sile tudi ni bilo nikake, usedeta se in
opazujeta zanimivi prizor, ko se pred
človekom razgrne iz zelenih gričev nizko
doli — morje adrijansko. Ta nedozirna
temnomodra gladina, katere podoba se
tako bajno strinja s svojim obrežjem,
z vsemi zajedami, obronki in strmimi
obalami, to je tržaški zaliv.

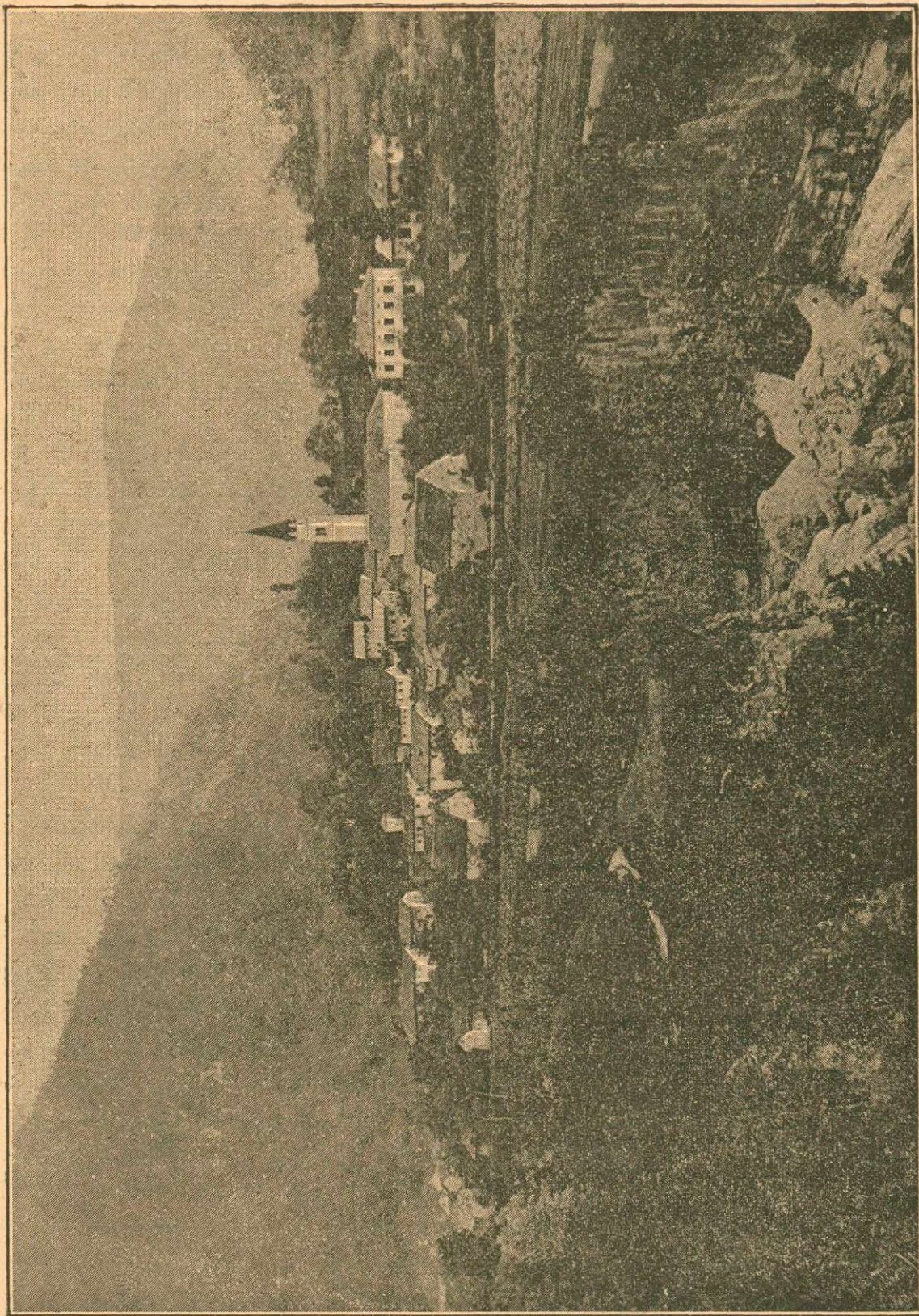
Naša potnika zreta molčé tja v širno
vodeno planjavo, kjer je valček pri
valčku, kakor da bi jo bil kdo navlašč
nagrebenil. Naceta je ta pogled iz prva
res nekam osupnil, a kmalu se je pri-
vadil prvotnemu vtisu, in oko mu je
jelo uhajati v stran — na zamišljeno
v daljavo gledajočo Katro. Česar je
Nace čakal tako željno in tako nestrp-
ljivo, izvrši se sedaj:

»Katra! Saj sva oba že pametna,
človek je pa na stare dni tako nerad
sam«.

Ona obrne pogled z morja na-nj, in
oči so se jima strnile, kakor pravijo,

da se strinjajo s hriba na hrib leteče svetinje. Nace se ojači, ponudi Katri roko in ji pove, da se mu ne zdi napačno,

če bi se vzela. »Drug drugemu bova pomagala prenašati starost in nadloge«, dostavi, kakor svest si svoje zmage.

Sv. Lucija ob Soči.

»»Skoro da prav praviš, Nace««, seže mu ona v besedo. »»Tudi jaz sem že mislila o tem in ni se mi videlo pre-napačno. Domov gredé bova kaj več

govorila, sedaj pa le v mesto, da naju ne bo vročina lovila««.

Vse jima je šlo potem nekam bolj gladko, kakor da bi se bila rešila silnega

bremena. Nace je bil gostobesednejši in ona živahnejša.

Kakor navadno sta kosila tudi danes v znani gostilni blizu Sežane. V Trstu je to predrago. Po kosilu se Nace ojači in ga pokliče jeden polič, česar ni še nikdar storil, odkar kupčuje. Sam gostilničar je trdil, da bo treba to zapisati z ogljem v dimnik. Najprej nastavi Drobničarjev sam kupico k ustom, in prav težko jo je odtrgal, potem dotoči in primakne še Katri: »Na, pij!« In ni se ga branila, dokler ni ves božji dar izginil po grlu. No, v taki vročini ga je človek pa tudi potreben, ker je, kakor bi je vlival na živo apno. Nace je pa modroval še dalje, četudi se ni prej ne poslej sam ravnal po teh izrekih: Voda je sicer dobra pijača, a v tem kraju in o suši, kakor je sedaj, ni je lahko dobiti; o vročini pa dela želodcu silno težavo. Človek je žejen, pije in pije, da bi vse prepil, pa se mu drugod ne pozna kot v trebuhu, žejen je pa še vedno. Kupica vinčka nam ugasi žejo in ogreje srce.

Nace je še bolj hitel verižiti hvalnice »vinčku«, ko se je omajala tudi Katra in potrkala drugi polič. Oba je kraška kapljica prav do cela udobrovoljila. Pozabila sta bila skoraj na odhod. Došli so ja pivški senarji, in videč, da sta tako vesela in zgovorna, vzeli so ju k sebi na vozove.

Nesreča je bila in imela sta za slabo znamenje to, da nista bila oba na jednom vozu. Nace ni mogel drugače, kakor da je svojemu vozniku, znanemu Matevžu Graharju, povedal vso današnjo srečo. Tudi Katra si ni mogla kaj, da je povedala v prvem veselju, kdo jo snubi. Voznik je nekaj prikimal, ker se mu je pa stvar zdela menda premalo zanimiva, rekel ni ničesar in zrl pred-se na prašno cesto.

Ko sta se blizu Postojine poslavljala s svojima dobrotnikoma, dostavila sta voznika skoro jednoglasno, da bodo morali slaviti poroko na Krasu.

Sreča je nestanovitna. To je dobro, predobro vedel tudi Drobničarjev Nace. Prekrasna, celó nebeško lepa zdela se mu je misel o mirnem zakonskem življenju. Ta misel ga je popolnoma očarala. Skoro sam ni vedel, na katerem koncu bi se je lotil, da bi se je bolj navžil. Vendar ga je nekaj vznemirjalo: strah, da se mu Katra izneveri. Vedel je sicer dobro tudi on, da je imela Tomčeva temeljite vzroke zato, da sta sklenila z ženitvijo počakati do jeseni, češ: sedaj je še dober zaslužek in delati treba, dokler je čas. A Nace se je vendar bal, misleč: Katra ima svoje muhe, in boljše je »drži ga, kot lovi ga«.

Prav hudobni duh ga je menda potrjeval v tem strahu, in prav hudobni duh mu je moral tudi dati v glavo misel, naj bi si Katro za trdno pridobil, da bi ga ne zapustila nikdar več, če bi tudi hotela.

Daleč tam gori pod hribom, kjer pelje pot z Blok v Bistro, stoji na samem lesena, s slamo krita koč. Majhna zakajena okna imajo dvojen namen: oskrbovati koč s svetlobo in odpravljati iz nje neprijetni dim. Tukaj biva stara sivolasa in sivoôka ženica, prihuljene postave in čudnega vedenja. Izpod dolgih obrvij gleda dvoje očes, katerih se mora vsakdo ustrašiti. Celó v bližnji vasi strašijo otroke ž njimi, rekoč: če boš tak, pošljemo po Gašo; ta te tako »hudo« pogleda, da se bodeš kar stresel. S koščenima rokama pridela na gredicah pred koč pest boba in par krompirjev. Mleko ji daje stara koza. Sicer pa ljudje ugibljejo, o čem neki starka živi. K zadnji posestnici zakajene koč priklatila se je bila kar tako, da nikdo ni

vedel, od kod, in pokojna Marijana, ki ni imela otrok, mož je bil umrl pa v ječi, ker je bil bajè v zvezi s Prelesnikom, zapisala je na smrtni postelji kočó Gaši. Drugega ji ni dala zanjo, kot obljubo, da se bode vsako leto na obletnico njene smrti brala v župnijski cerkvi sv. maša za njeno dušo. Marijana je zapustila svet z nado, da se je bode Gaša spominjala, kakor je obljubila, toda obljuba je ostala samo obljuba. Pokojnica je pa vendar umrla v ti nadi in kočó zapisala Gaši. Babnica zdaj tu samotari. Živ krst je ne obišče drugače kot na skrivnem, in tudi ona ne gre nikamor. Le časi se pri nji oglasijo — cigani. Starka je na glasu, da zna prorokovati srečo, da more ljudem škoditi, v sili pomagati, najhujše sovražnike spraviti in poravnati, a tudi »narediti«. Zato gledajo ljudje pisano celó onega, o kojem vedó za gotovo, da je bil pri nji. Le redkokdaj se približa kak človek njeni koči, in tedaj starka že ve, da je išče za to, ker potrebuje njene pomoči, njenih skromnih vednostij, uspeha njenih čudežev, pomoči od njene sleparije. Gaša tudi sama ve, da slepari, niti sama ne veruje svojim čirečarom, in vendar . . . O, ironija!

K ti starki napoti se nekega dne tudi Nace. Tožil ji je svoje gorjé, kakor na spovedi in še bolj natanko. Ženica ga je zvesto poslušala in memljala s praznimi čeljustmi. Nace je svojo izpoved dovršil z nujno prošnjo, da naredi baba tako, da njega Katra nikdar ne zapusti. Pomenljivo skomizne starka z ramama in reče, da ne more kar tako. Ali ne bi mogel on nekoliko počakati, iti domov in za tri dni zopet priti? Nace prikima.

Potem mu tudi reče, da potrebuje za tako delo novih bukev, a te stanejo denar in denarja ona nima. Bukve stojé

dva srebrna goldinarja; brez teh ni mogoče ničesar. Naceta je ta izjava tako nekam neprijetno dirnila, da se je skrčil, kakor kdo, kadar ga začne ščipati. Toda plavaj ali utoni, misli si on, skrči obraz strašno nevoljno, segne z roko v desni žep ter se sklone zanjo, kakor da bi mu žep sezal najmanj do kolena in izvleče dva srebrnjaka, prav svetla, nova ter ja vrže pred babnico, da sta na zemljenem tlaku prav otožno zazvenčala. Nacetu je segal ta glas prav do srca in od tam se še pomenljivo odmeval: nikdar več, nikdar več nas ne bodeš videl! Potem odide na pol potolažen.

Ni minil še teden po tem dogodku, ko stopa Drobničarjev Nace od hiše do hiše, od vasi do vasi s košem na hrbtu in vpije kakor sam s seboj zadovoljen pred vsakim pragom: »Imate kaj jajec, kokošij, piščet na prodaj?«

Ko je bil že dobro naložil svoj koš s »kupčijo«, tedaj se je nebo nad njim kakor njemu navkljub pooblačilo. Soparen zrak je naznanjal nevihto ali vsaj močno ploho. Zadovoljen z današnjim dnem, ker že davno ni tako lahko in tako brž napolnil svojega koša, stopi Nace v bližnjo hišo in počije. Danes je namreč prvič pobiral tudi po Katri-nem okraju, četudi je ni vprašal za to; zagotovilo pa ima — in tega ne vé nikdo — da ga Katra za noben denar ne zapusti, prav za nič ne. Tako je »narejeno«. Huda pa tudi ne more biti zastran tega, saj bodeta tako kmalu mož in žena.

Nekaj dnij poprej je bila Katra izvedela po ženskah, da je bil Nace pri starki pod goro. Kmalu potem so bili na Blokah ciganje, ki so se tudi pri nji oglasili, in črna ciganka ji je prorokovala srečo, rekoč: »Ako tega ne storiš, kar si se namenila, nesrečna bodeš

do smrti; ako se pa to zgodi, ne bode ti treba trdo delati, drugi bodo za-te skrbeli«.

Potem pa Katra še bolj sili na-njo: kaj je ono, kar si je namenila. Ciganka trdi, da sama tudi ne vé, da nji je le tako od zgoraj »dano«, in kakor ji je »dano«, tako pové. Katra začne zopet iskati neki denar in ciganka se omeči, da je še prositi ni treba več ter pové, da je to ženitev s človekom, kateri se pa boji, da ga ne bi zapustila. Katra ni bila izmeje onih zarobljenih ljudij, ki ne vedó, da ima roka pet prstov, če jim pokažeš le palec; zato se ji je tudi tu nekaj zasvetilo v glavi: po kaj neki je hodil Nace pod goro. To vprašanje jo jame nadlegovati kakor sitna muha po letu. Ciganko zapodi, dasi ni šla rada, potem se pa zapre v svojo sobo in kuje maščevalne naklepe, Nacetu najlepše nade uničuječe. Hudo, hudo se je hotela znesti nad njim, nad ubogim Nacetom!

Isti dan kot on, šla je tudi ona nabirat »robe« za v Trst. Jeza se ji ni prav nič ulegla in maščevalni naklepi v nji se niso nasproti ubogemu Nacetu še prav nič premenili. Kdor ima pa že začetkom smolo, ne zapusti ga ta dišavina nikdar rada. V tistem dežju, ko je Nace počival in vžival samo zadovoljne trenutke nesojene svoje sreče, vedrila je Katra v sosednji vasi, kjer je bila že zvedela, da je ta pritepenec, sivec, starec, lenuh, zastarani grešnik, morilec in ropar Drobničarjev pobiral blago brez njenega vedenja po njenem okraju. To jo je bolj jezilo, kakor da bi se ji bil predpasnik odvezal sredi tržaškega mesta. On, ki hodi okoli starih čarovnic, da bi ji naredil, da bi morala vedno za njim letati, on, da bi bil kdaj njen mož! Bu-u-u, za nič take sramote! Tomčeva Katra lahko sama

živi, ima že še toliko. — To jo je tako vzdignilo, da ni več čutila petá pod seboj, samo čut v drhtečem srcu. S palico jezno vihteč stopa iz vasi po poti, koder je imel ravnokar prikrevsati Nace. Nevihta je ponehala in na poti so bile velike in majhne luže. Tudi blata je bilo mnogo.

Zrak je bil svež in čist, nebo jasno kot kristal. Večerno solnce se je oziralo na daljne goré, oziralo tudi na ubogega Naceta, ki je počival pod znano mu hruško tepko, na kateri se je za mladih nog tolikrat navžil tečnega sadú. Mladostna leta se mu živo slikajo pred očmi, kako je bilo pri Drobničarju, potem, kako sta živela z Nežico . . . , spomin mu je hotel na svojem v vek se vrtečem kolesu pokazati temne podobe njegovega življenja, ko ugleda Nace pred seboj — prav na nasprotni strani velike potne luže razjarjeno Katro — svojo zaročenko. Mislil je nekaj ziniti, a niti sam se ni nikoli mogel več domisliti kaj, ker ga je Katra prehitela s svojimi litanijami, katerih ploho je že večkrat okusil. Danes je bila pa mera prikipela že do vrha, v Nacetu se vzbudi moški ponos, ko začne ona s palico mahati proti njemu. »Na, pa daj, udari, če te je kaj, poskusi!« — Katra mahne z vso močjo proti njemu, a ker je bila predaleč, udari le v lužo. Rumenkasta, kalna voda pljusne mu v obraz, a tudi po obleki. To Naceta ujezi, mahne, in sedaj se je Katri tako godilo kot njemu prej. Ker se je prizor le ponavljal, nestalo je naposled v luži vode, in le blato jima je odletavalo izpod palic po obleki in obrazu, da sta bila oba marogasta in umazana kakor zidarja. Bog vé, koliko časa bi bila še tako obdelavala blato na poti in kdo bi se bil umaknil, ko bi ne bil Nace — ne vemo ali navlaš ali po nesreči

— dregnil s palico ob njen jerbas in odbil pogrinjalo, da je nekaj brzonogih piščancev izletelo v zlato prostost pod hruško. Katri je bilo sedaj že več do njih kot do prazne mlatve po blatu. Pusti torej Naceta in jih gre lovit. V tem pa on zmagovito in hitreje kot more odnese peté.

Minila je dolga zima in prišla prijetna vigred, ko začnejo tudi z Blok zopet drdrati samotež vozički v Trst in iz Trsta, a naša znanca se nista nikdar več srečala na cesti, odkar sta tako srdito otepala blato pod Ožepkovo hruško. Leto za letom se je mladilo in Nace ni pogledal, kje je Katra, ona pa tudi ne, kje je Nace. Trdil je, da tudi ona starka pod gričem ničesar ne vé, da se ji tudi on sam pusti očarati na vsakem križpotju tudi o polnoči. Osivel je močno, tudi Katra je osivela, vendar koraka še čvrsto s svojim vozičem po cesti bosa in dostikrat z okrvavelimi nogami, polnimi prahú. O, ljubi kruhek!

Nace je jel hoditi in voziti bolj počasi kot nekdam. Iz Trsta gredé privošči si ga po poti kak poliček. Nikomur ne toži svojih nadlog; le oni dan, ko je bil naložil sebe in svoj voziček na Grahharjevega Matevža voz in je tudi Matevž prisedel, jela sta tožiti drug drugemu svoje nadloge in nezgode, in Nace je povedal Matevžu svojo dogodbo s Katro. Ta se je nasmehnil, potem potegnil s kazalcem desne roke preko ščetinastih brk pod nosom ter dvakrat ali trikrat ponosljaj: hm! — hm! — potem pa zopet dvakrat ali trikrat: m-m-hè! — m-m-hè! Hudoben pa ni bil. Dostavil je še tolažilne besede: »Morda se bode pa le dala kako utolažiti. Nikar ne obupajte!«

»Oh, Matevž, nič ne bo, nič. Zamerljiva je; jaz jo poznam, da ne bo ni-

česar več ž njo!« — Vendar se je Nace nekako potolažen poslovil z dobrohotnim senarjem na Razdrtem ter jo po malem pomikal proti domu.

Bilo je že blizu sv. Martina, in po naših krajih smo bili še brez snega tisto leto. Zjutraj sreča Grahharjev Matevž Naceta, ko je drdral z vozičkom preko senenega trga v Trstu na rudeči most. Od daleč se mu Matevž smeje izpod velikanske kožuhovke, kakoršno je nosil večjidel le-ta.

»Kdaj greste domov, Nace?« vpraša ga in smeh ga sili, da so se mu drobne oči kar skrile pod čelo.

»Kmalu, ko prodam!« odvrne ta.

»Danes boste pa lahko snubili po potu; Katro bom vozil nazaj«, nadaljuje Matevž na pol resno.

»E, norčujete se, kaj bi to!« reče Nace in izgine z vozičkom v stransko ulico. Ko se je vračal, ni bilo več videti Matevževih vozov na navadnem mestu. Gotovo so že odrinili, misli si Nace in jo molčé ubere sam proti Opčini. Nebo se je zagrnilo z oblaki in kazalo, da bo v kratkem dež.

Res, Nace se je močil že na Opčini. Kmalu za njim pridrdrajo Matevževi hlapci, na zadnjem vozu Matevž sam s Tomčevo Katro, za njó voziček, Nacetu znano orodje, ki mu je nekdam povozilo desno nogo in kurje oko. Tudi palico ima Katra poleg sebe. Oj, ono palico izpod Ožepkove hruške. Nesreča ali pa sreča je tudi to, da imajo vsi trije samo jeden dežnik; sicer je precej velik, ali za take ljudi, ki se obračajo, osobito ker je tudi Nace prisedel, vsak v svojo stran, vendar-le malenkost.

»Nace, h Katri sem se potisni! Kaj bosta tako povešala nosove. Prijatelja bodita, če že ne več. Saj smo ljudje. Malo časa bomo še živeli, zakaj neki bi si še te ure grenili. Pametna bodita.

Ti, Katra, si tudi nekam čudna. Nad Naceta drži dežnik, da se ne bode močil«. Tako je napeljeval Matevž šaljivo obe stranki na dobro pot sprave. Katra je sicer nagnila dežnik tudi nad Nacetov klobuk, pogledala ga pa le ni. Resničen je pogovor, da jednaka nesreča že sama ljudi spametuje, in tudi Katra je nekako pozabila prošle krivice, ki so se ji časi dozdevale celó neodpustljive, in ni se držala več tako strašno temno in jezno.

Pri kupici vina v Sežani razvezal se je jezik vsem. Najhujša sovražnika sta se sprijaznila. Ko sta prekoračila Gaberk, poslovivši se z Matevžem, ki to pot ni šel naprej, jela jima je brisati v obraz in oči mrzla burja s snegom. Prijazna pivška planota je pod belo odejo. Trudna narava počiva pod sneženim ogrinjalom in čaka, da ji pomladanska trobentica s prisolnčja zatrobi v novo življenje, ko pojde zopet vse v starem tiru, v navadni bujnosti, v navadni in vendar

vsako leto novi krasoti. Tudi naša znanca kramljata srečno in samozadovoljno, če tudi jima snežena gaz zavira hojo. Kot prijatelja, ki sta se sešla po dolgih letih, pogovarjata se o prošlem življenju, o prihodnji sreči, katera se jima mora takoj po njuni zvezi odkriti, ne sicer šele v bodoči pomladi, marveč kmalu, kmalu . . . takoj. Prijazno solnce človeške sreče mora jima vendar zasijati, četudi pozno, pozno.

Ne slikata si v nji razkošnosti, obilja in udobnosti v življenju, ker to, kar ona nazivljeta srečo, ima jako malo pogojev, jako malo željâ, in če so te izpolnjene, tedaj sta srečna.

Sneg jima je zametel pot, da sta morala voziček do prihodnje pomladi shraniti na Razdrtem, kamor sta prišla ponj — novoporočenca, ko je beli zvonček priklil iz zemlje in jel zvoniti naravi v novo življenje, morda tudi njima kratko srečo.

Človeška srca.

(Povest. — Spisal *Jos. Krasjanin.*)

III.

Pet mesecev pozneje sta sedela v pritlični sobi Knezove hiše stari Knez in soproga, in za malo časa pride še dr. Gaber v sobo.

»No kaj mislite, gospod doktor!« izpregovori Knez srknivši nekoliko črne kave iz krasne posode; »ali ga je Lojzika že pozabila, kar so ga vzeli k vojakom? Ali niste nič govorili ž njo? Meni ne pove ni besedice o tem«.

»Mislim, da ga ni pozabila in ga tudi ne bode. Take stvari, take bolezní ne minejo tako hitro. Le izpregovorite vi sami ž njo, da vidimo, kaj in kako misli!« menil je dr. Gaber.

V istem trenutku vstopi Alojzija ter prinese smodek na mizo.

»Lojzika, sedi k nam!« ukaže oče hčeri.

Toda hči si pomišlja, ali bi, ali ne.

»Sedi no! Bog pomagaj, kaj se ogiblješ družbe!« vabi jo še mati.

»Tukaj z gospodom doktorjem« nadaljuje oče, »sva se zmenila, da bodeš njemu podala roko v znamenje zakonske zveze in da mu bodeš verna družica do groba. Vidiš, ne bode slabo za-te. Blizu očeta in matere bodeš, vsak dan se lahko vidimo. Ako bi ti bilo hudo, pa se zatečeš lahko k nam. Mislim pa, da bodeš srečna bolj, nego se nadejaš. Vemo, da ti je še nekoliko milo po Janezu Vencu. Toda pomisli, da se Janez ne vrne pred tremi leti iz vojske. Ali bi ga hotela čakati? Ne, ljubi otrok!« — Trdemu očetu so se vendar v srcu oglašala očetovska čustva. »Ne, ker ljudje bi se nam smejali, da ne moremo dobiti zeta. Lojzika, ali bodeš, ali hočeš? Daj sem desno roko, da jo položim v desnico dr. Gabra!«

Očetove besede so hčeri izvabile solze iz očíj.

»»Dragi oče! Ne mučite me! Rada bi vas slušala, a ne morem. Gospoda Gabra spoštujem in čislam, toda srce mi pravi, da bi ne bila ž njim srečna. Dragi oče, kaj bi pa vi rekli mojemu sklepu, da se nečem nikdar možititi? Toda sedaj me pustite in vedite, da z doktorjem Gabrom ne morem nikdar iti pred oltar!«

Mati ni ničesar govorila, a na tihem je pritrjevala mislim svoje hčere.

Pretekli sta dve leti, odkar so valovi jadranskega morja odnesli Janeza Venca v južne kraje. Od njega so Venčevim redno dohajala pisma. Tu in tam je pozdravil tudi Alojzijo Knezovo ter se jej priporočil, da se ga spominja. Slednjič pa že dva meseca ni bilo nobenega lista. Kar razglasi nekega dne županstvo v Jelenovici, da so trije domači mladeniči padli v boju na bosenskih

tleh in med njimi tudi Janez Venec. Venčevi so hudo žalovali. Stari Venec se je v enem mesecu postaral za pet let. Kar nagloma je osivela njegova glava. To je bil nasledek bolečin in skrbi. Alojzija se ni dala utolažiti. Oče in mati nista rada videla njene žalosti. Njim na ljubo se je delala veselo, a na skrivnem je pretakala solze.

Oče jo je grajal, zakaj žaluje. H krati pa je vedno bolj pritiskal nanjo, naj se le uda in vzame tako dobrega in imenitnega ženina, kakor je dr. Gaber. Hudim in ostrim besedam je odgovarjala s solzami in molčala. Ako je pa odgovorila, ni rekla drugega kakor: »Ljubi oče, ne morem, doktorja ne morem«. A žalost se ji je tudi na licu poznala. Ovenela so poprej rudeča lica, kakor roža, kadar si zasekal steblo.

A tu pa tam se je vendar otresla žalosti in vtopila v sladko misel, da je pri mrtvaškem poročilu pomota in da Janez še živi — zdrav in vesel. Ljubemu srcu se ne zdi nič nemogoče.

V dveh letih nista Knez in Venec skoro nič govorila. Ko sta se srečala, obrnil se je Knez kar v stran in šel mimo. Ni mogel prenašati Venčevega pogleda. Knez se je grozno hitro staral. Anton v Pragi je vedno večje svote zaigral. Nekega dne dobi oče list od sina.

Dragi roditelji!

Ne zametajte nevrednega sina, ki se hoče poboljšati, temveč pomagajte mi še sedaj iz strahovite zadrege, in potem pridem domov, da me ne ugonobi strast igranja. Igrali smo nekega večera za veliko denarja. Jaz sem iz početka dobival, a potem vedno izgubljal. Toda še vedno sem upal, da dobim. Ko nisem imel več denarja, sem napisal na listek 100 goldinarjev. Radi so igralci sprejeli listek, ker so

vedeli, da imam bogate roditelje. Zaigral sem štiri take listke in že prej napravil kakih 500 gold. dolga pri prijateljih in na stanovanju. Prosim Vas torej na kolenih, da mi pošljete v kratkem tisoč goldinarjev, drugače ne morem domov. — Onim, ki so dobili, moram kmalu plačati, sicer nisem varen pred njimi. — Da vam resnico povem, hotel sem včeraj obupati in skočiti v vodo, toda spomnil sem se matere in Lojzike ter sklenil Vas poprositi pomoči. Dajte, rešite me! Doma Vam hočem biti hlapec v prodajalnici in pokoren do smrti.

V Pragi, dné 188 . .

*Anton Knez,
pravoslovec.*

Knez je srdito zvil pismo ter sklenil, da reši sina dolgov in ga pokliče na dom. Mati in Alojzija sta objokovali brata ter molili zanj, da bi se vendar živ in zdrav vrnil v domačo hišo.

IV.

Početkom meseca vinotoka onega leta so bile v Jelenovem duhovne vaje, ali kakor pravijo, sv. misijon. Domači gospod župnik ga je že dolgo časa obetal svojim župljanom. Koliko se stori po tej poti za časno in večno srečo vernih kristijanov, to vedó najbolj dušni pastirji sami. Koliko krivice se poravna, koliko sovraštva poleže, koliko preprirov odpravi, koliko slabih vzgledov zatre! In kaj stori tako duševno prenovljenje za večnost, o tem ni treba niti govoriti.

Misijon sta imela dva duhovnika iz družbe Jezusove. Jeden sivolás, izkušen mož je znal govoriti iz srca v srce. Njegove besede so tako pretresale poslušalce, da so ljudje, prišedši v cerkev trdi kakor kamen, odhajali iz cerkve mehki kakor vosek.

Drug mu je bil krepek mladenič, ki je komaj dokončavši svoje šole prejel mašniški red. On je zanimal in pridobival poslušalce s ponižno zunanostjo, in ljudje bi ga bili radi poslušali brez prenehanja. Očitajo nekateri jezuitom, da vernike preveč strašijo, a nekdam so jim očitali, da preveč prizanašajo in važne stvari zmanjšujejo. Iz tega se vidi, da so taka očitanja prazna. Obojega treba človeku: strahú in pa sladke nade. Strah kroti hude strasti, a nada in ljubezen dvigata človeško srce k Bogu. Ako opazujemo čudoviti vspeh jezuitov: govornikov in vzgojiteljev, reči moramo, da rosi na njihov red prav poseben blagoslov iz neba. Prosto ljudstvo se zeló raduje sv. misijona. Hodi po pet ur daleč poslušat Gospodovega izrednega poslanca, in po dvajsetih letih in še več si pripoveduje o njem. Potem še raje posluša lastnega dušnega pastirja, ker se je prepričalo, da vsi duhovniki govoré in učé vedno in povsodi isto.

Venčevi so stanovali nekoliko bolj v stran iz vasi. Mačeha, idoča nekega dne, kakor navadno, k jutranji propovedi, sešla se je s svojo prijateljico ter jo vprašala:

»Ali ni sinoči bilo plat zvona?«

»»Da, bilo je, bilo««, odvrne sosedica.

»»Pogoreli so Knezovi««.

»Knezovi? Bog pomagaj! Kdo pa je zažgal?«

»»Ne vedó, kdo je zažgal. Menim, da se je užgalo po nemarnosti. Pogorelo je vse, kar je znotraj, le v dveh sobah so pogasili ogenj. Pravijo, da je šlo tudi mnogo denarja pod zlo — in zaloga je pogorela vsa. Veste, kaj bi skoro rekla? Da je prav; saj je veliko prisleparil. Bog že vé, kaj dela««.

»Zgôdi se njegova volja! Jaz se ne radujem, da je Knez pogorel!« dostavila je Venčeva in šla v cerkev.

Po desetih dnevih je starejši jezuit imel sklepni govor. Ljudje so bili poslednje dni opravili izpoved, da bi prihodnje jutro pristopili k božji mizi. Tudi Anton Knez, prišedši iz Prage, je storil, kakor drugi, storil pa iz srca in radovoljno. Prav tako se je k Bogu obrnil stari Knez. Velika nesreča ga je sicer do cela potlačila, a prav s tem tudi ozdravila. Želel se je spraviti z Bogom in spraviti tudi z ljudmi.

Ob peti uri popoldne je bila cerkev v Jelenovem z verniki natlačena. Duhovnik stopi na propovednico, noseč v roki dve mali zastavici, rudečo in črno. Poslovi se od poslušalcev ter naposled slovesno vpraša, pod katero zastavo hočejo stopiti v nadaljnjem boju: pod Kristusovo ali hudičevo. Vprašal je dvakrat, trikrat in ni odjenjal, dokler mu niso začeli moški, ženske in vsi navzoči v solzah odgovarjati, da se hočejo bojevati pod zastavo Kristusovo. Nato vzame sivi starček razpelo in ginen do solz blagoslovi zveste vernike. Naposled zahteva od vseh, da se še ta večer spravijo in sprijaznijo s svojimi sovražniki, in napové, da bode ob deveti uri zvečer zvonil veliki zvon — zvon sprave.

Ob deveti uri začne zvon zvoniti, zvon sprave — tako milo in prosoče skesanemu srcu, tako strahotno in žugajoče trdemu srcu, kakor glas z onega sveta. Stari trdovratneži in zagrizeni zavidneži so ga poslušali s strahom, a ob jednom tudi z nado. O, le zvoni sprave zvon! Tajaj ljudem trda srca, da privre iz njih solza pravega kesanja, solza resnične ljubezni! O zvoni, da ubeže strasti iz srca, o prizvoni mu mir in tolažbo!

Dekleta in mladeniči so se shajali, ki niso govorili dolgo časa drug z drugim. Zavidne gospodinje so iskale

svojih sovražnic in se spravljalje ž njimi. Zvon je le zvonil. Cela narava se je nekako klanjala v tihoti njegovim glasom. Ljudje so hodili drug k drugemu. Grenka je bila pot, a sladka vrnitev.

Tam v hiši je sedel stari hišni oče ter si podpiral glavo s komolcem.

»Ti! Zvon zvoní! Pojdi tje k sosеду! Saj ti ne stori nič žalega«, — naganja ga soproga.

Starec gre. Toda na pol poti sreča svojega soseda — sovražnika, ki mu je prihajal naproti.

»Kam pa sosed?« ogovori ga prvi.

»»Ravno k vam sem hotel iti pogledat!««

»Na! Jaz sem tudi imel to misel — in, saj veste, kako je z nama — kaj, ko bi midva pozabila vse, kar je bilo in kar sem vam rekel — —«.

»»E, kaj bi tisto! Pustiva sedaj to! Kaj sem hotel reči? Ali bode deževalo nocoj? Saj veste, da bi bilo hudo sedaj, ko bode kmalu trgatev««.

»Sosed, jaz sem dejal, da bi šla k nam, da bi kaj prigriznila in —« vlekkel je soseda za seboj.

»»No, pa pojdiva k nam! Saj smo bliže našemu domu nego vašemu. Videli bode, kako dobro se mi je ohranila predlanska kapljica. Potem pa lahko greva k vam!«« Tako se je godilo v Jelenovem. Sprava je bila za Jelenovce vesel praznik.

Pri Venčevih so bili odvečerjali.

»Ti!« pravi Venec po večerji svoji soprogi, »jaz moram stopiti h Knezovim!« Reče in gre.

Knezovi so se bili zbrali v dveh sobah, kateri so bili gasilci nekoliko ubranili požrešnemu plamenu.

V jedni sobi sta sedela Alojzija in oče, kateremu je bilo bitko in hudo po nesreči, ki ga je zadela in po drugih, nam še neznanih, dušnih bolečinah, ki

so mu razjedale srce. — »Lojzika, zlati moj otrok, pojdi mi po Venca in reci mu, da želim govoriti ž njim!«

V tem hipu nekdo potrka na vrata in s prijaznim obličjem vstopi Venec v sobo. Alojzija prinese luč in ja pusti sama.

Knez ni mogel izustiti besedice. Tako ga je nekaj stiskalo v prsih.

»Ljubi Knez«, začne Venec, »vsi ljudje si odpuščajo svoje slabosti in razžaljive besede. Jaz nisem z vami govoril že dolgo, dasi bi bil rad. Jezen v srci nisem bil na vas. A vendar prihajam tudi jaz k vam in se hočem z vami spraviti, hočem podati mir sebi in vam, da bodeva jutri kakor drugi ljudje z lahkim in čistim srcem pristopila k sv. obhajilu«.

»O, dragi sosed!« stokal je Knez. »Saj vidite, da sem pogorel. Ne morem vam povrniti onih 200 goldinarjev, katere sem vam v drugič iztirjal po krivi prisegi. Tista dva stotaka sta mi prinesla v hišo nesrečo«.

»Meni pa srečo!« dostavi Venec. »Pojdite, pojdite, kdo se zmeni za tiste krajcarje. Posodim vam dva ali tri tisočake, in na novo bodete začeli kupčijo«, tolažil je Venec nesrečneža.

Knezu so lile solze veselja in kesanja iz očij na roko Venčevo, katere ni hotel izpustiti.

»Kaj pa vam je, sosed« čudil se mu je Venec. »Zakaj se jokate? Bog še vedno živi in dobri ljudje!«

»Vem, vem, toda še nekaj!« vzdihoval je Knez, polagaje si roko na srce.

»Venec! Ali ste bili danes pri izpovedi? Ali ste sklenili, da meni vse odpustite, Venec, vse, s čimer sem vam škodil? O Venec, bodite trdni —, toda pokličite mi še Alojzijo«.

Deklica pride vsa preplašena, meneča, da je oče hudo bolan.

»»Tu berita!«« molel je Knez star, zmečkan kos papirja Vencu in svoji hčeri. Koščena roka se mu je tresla in na obličju ni bilo poznati kapljice krvi, tako je bil bled. »»Berita in potem prekolnita me ter bežita od mene, ker nisem vreden, da sije zlato solnce na-me««.

Alojzija je brala:

Slavni c. kr. odbor za novačenje!

Podpisano županstvo si usoja uradnim potem naznaniti, da prošnja, katero je A. Venec vložil za oprostitev svojega sina, ne zлага se prav nič z resnico, zakaj oče Venec je še dovolj krepak za delo, cela družina zdrava in pri hiši je vedno dvoje močnih hlapcev. Razven tega je Janez Venec — — deklica ni mogla besed izgovoriti, dokler se ni oddehnila, — mladenič prepirljive narave, povzročil je že več preteпов v domači vasi in morda bi si pri vojakih nekoliko ukrotil svojo prevročo kri.

Županstvo v Jelenovem . . . 1878.

Knez, župan.

Alojzija je skoro omedlela. Videla je pred seboj očeta — tako grdega lažnika.

»Lojzika, Venec, odpustita mi, ne kolnita me, zakaj, pišoč oni list, gojil sem prav željo v srcu, da bi se ne vrnil nikdar več — Janez. Potem sem hotel tebe, hči moja, zaročiti z dr. Gabrom. Zato pa sem dal razglasiti ono pismo, ki je pa na pol lažnivo, da je padel vaš sin Venec. Tako sem hotel hčer najhitreje potisniti v zakon. Hvala Bogu, da ni tako! Vaš sin Janez še živi in je zdrav.

Dalje ni mogel govoriti Knez, zakaj nepopisljiv je bil vtis teh besedij na Venca in na Alojzijo. Vencu je zastala sapa, oči so se mu izbulile in usta so bila odprta, kakor da bi hotela priti iz njih beseda na dan, a ni mogla. In

Alojzija? — kar je ravno čitala, pretreslo je tako njeno dušo, da je takoj verjela, česar bi sicer nikakor ne bila mogla. Oči so se ji zasvetile, in uprla jih je na očeta, kakor da hoče prodreti do dna njegove duše.

»Povem vama še drugo«, nadaljuje Knez, »le poslušajta! Da bi ne dohajala domov poročila od Janeza, prestrigel sem vam poslednja pisma. Da sta dva izmed naših mladeničev umrla v Bosni, to je res; a o tem, da bi umrl tudi Janez, to sem le jaz oznanil in vama obema s tem napravil tako grozno žalost. Morebiti dobite kmalu zopet pismo, Venec, in se prepričate, da je res tako!«

Čitatelj si ta prizor lože misli, kakor ga pripovedovalec popisuje. Zato naj mi dovoli, da pospešim korake proti koncu, ki je toliko lepši in prijaznejši, kolikor bolj nevredna in hudobna je bila ta Knezova zvižgača in prevara.

Knez je imel na vesti hude pregrehe, celó taka dejanja, zaradi katerih bi ga bila zgrabila roka pravice, da so jej bila znana. A dovolj je bil kaznovan. Kakor se je bil spravil z Bogom, tako se je tudi spravil z Vencem, svojim nekdanjim tekmečem. Kmalu so govorili po Jelenovem o novih poročilih, da Venčev Janez še živi in da pride domov prihodnjo jesen. Vse je iz nova oživelo in se veselo gibalo. Na vrtu Knezove Alojzije so bujno rasle cvetlice in ponosno cvetele krasne vrtnice. Med cvetjem pa je lahno stopala mlada deklica, rahlo negovala svoje ljubljenske, sreča in življenje je odsevalo iz krotkih očij in z vedrega lica. Na Knezovem dvoru pa je vse mrgolelo ljudij; eni so zidali, drugi so streho pripravljali, radovedneži pa so postajali mimogredé, in marsikdo je rekel: »Temu Knezu pa gre vendarle vedno dobro! Pogorel

je in sedaj zopet tako zidanje! Ako on ne koplje denarja, mora mu ga pa delati njegov učeni sin.«

Res, kopal je denar iz dobre roke svojega prijatelja Venca. Kmalu po spravi mu je naštel dve tisoči goldinarjev in mu obljubil še več, ako bode treba.

V Jelenovem je bila zopet trgatev, in kakšna trgatev! Zares take še ni bilo, kar Jelenovci pomnijo. In veselje! splošno, srečno. Središče in vir vse radosti je bila hiša Venčeva, ker je letošnjo jesen prvikrat hodila po lepih hramih mlada gospodinja Alojzija Knezova, ki je znala vse obilne goste razvedriti in zabavati. Knezova in Venčeva stranka ste sklenili in potrdili spravo za vselej, in odsihmal je vladala splošna prijaznost med sosedi, kakor se za verne Slovence spodobi.

Venec je veselega obraza hodil okrog doma, pomagal tu in tam in zadovoljno gledal na mlada dva, kako v lepem sporazumljenju gospodarita, in blagoslov božji je spremljal njuna dela. Knezova pa sta se bila postarala, in skrbelo je očeta, kaj bode z domačijo, ker njegov gospod Anton je bil skoraj preučen za selskega gospodarja v Jelenovem. Gospod Anton pa je drugače mislil, da njegova vednost mu ne more ovirati domačega gospodarstva, in sicer si je bil v teh letih pridobil marsikatero izkušnjo, ki mu je kazala življenje v celó drugačni luči, kakor si ga je prej domišljeval. Kolikorkrat je primerjal svoje praške tovariše z rojaki v Jelenovem, vselej se je prepričal, da vse delovanje in mišljenje preveva doma plemenit duh, kakoršnega pogreša na svojih velikomestnih prijateljih, in spoznal je, da to prihaja iz pristnega verskega prepričanja. Dovršil je Anton svoje nauke v Pragi in na voljo mu je

bilo dano ali stopiti v cesarsko službo ali prevzeti gospodarstvo, in odločil se je z lahkim srcem za — gospodarstvo. Stari Knez je tiho prikimal, mati pa je hvalila Boga, da ima sina pri sebi, za katerega je toliko molila in skrbela, ko je hodil po svetu.

Mladi Knez je potreboval gospodinje in ni mu bilo težko izbrati jo, ker je bila ponosna Venčeva Terezija — ne vedé in ne hoté — kolikor toliko kriva, da se je Anton tako lahko odločil prevzeti gospodarstvo. Pokesal se Anton nikdar ni, da je ravnal tako, kakor mu je velevalo po pameti srce. Živel je srečno v domačem krogu.

Dr. Gaber pa je ostal samec, ker zdelo se mu je najboljšé v njegovem poklicu, da ni vezan na soprogo in družino, ampak da tisto skrb prenese na bolnike in reveže, ki so je čestokrat prav posebno potrebni. Vse ga je spoštovalo in ljubilo. Pri Venčevih in Knezovih je bil vedno z veseljem vsprejeti gost, kjer je v domačem krogu svojih dobrih prijateljev rad pomodroval, kako čudovita so pota, po katerih iščejo srca človeška svoje sreče, da pa vendar oni le najbolje storé, ki hodijo za vzori, kakoršne rodi srce polno krščanske ljubezni.

V babilonski sužnosti.

(Po 136. psalmu.)

Posédamo tu po bregéh
Ob vódah v Babilonu,
Solzé blesté se nam v očéh
Po hramih na Sijonu.
Na vrbah citre nam visé
In v grlu pesmi nam molčé,
Ne pojemo v tujini
Kot nekđaj v domovini.

Vprašuje Babilonec nas:
»Kaj Izrael ne pevaš?
Zapoj Sijona blišč in kras!
Kaj tu v solzah medlevaš?
Sam sebe s petjem boš vedril,
Pri citrah nas boš veselil
V ravnotnem Babilonu,
Če pel boš o Sijonu«.

»Ne hode citral, nikdar pel
V prognanstvu in tujini
Jehovi pesmij Izrael
In svoji domovini:
Oskrunjena je zemlja ta,
Zakonov božjih ne pozna:
Ne bo pel pesmij svetih
V pokrájinah prokletih«.

Če zabim te, sijonska hči,
Ki te Edomei strli.
Desnica naj odrveni,
Priraste jezik v grli:
Sovragov pomni, o Gospod,
Ki v sužnost vlekli tvoj so rod,
Kaznuj, Gospod, Edomee,
Uniči njih potomce.

Kot joče izraelski sin,
Ker proč je čast sijonska,
Jokala boš tik razvalin
Bridkó, hči babilonska:
Junak bo od nekod pridrl,
Porušil te in v tla potrl —
Ko jok bo v Babilonu,
Jaz pel bom na Sijonu.

A. H.

V r b i c a.

Zagrlila je grlica
V dobrávi.
Zašepetála vrbica
Ob Savi. —

Šuštéč, šuméč se nad vodó
Priklanja
In jo v oddaljeno zemljó
Priganja.

Mehko jo boža kapljica
Deróča,
Kedo zna, kaj jej vrbica
Naróča?

Z zelene Save se smijó
Oblaci,
Na tuji zemlji pa pojó
Vojaci. —

Pojó o sreče davnih dní,
Izgubi,
O kočici, o mamici,
O ljubi.

»Hudó se je odpravljati
Na tuje,
S tujine dom pozdravljati
Še huje«. —

»Oj kje si, Save ljubljene
Obrežje? —
Zakaj nam vzburjaš srčice
Še težje«. —

»Tujina naše skrila je
Pogorje,
In sreči zatemnila je
Obzorje«. —

»O domu pesem pevamo
V tujini
In si srce razgrevamo
S spomini«. —

Samotna vrbica to vé
In plače.
Pozdrav pošilja jim z zemljé
Domače.

Šepeče v valčke Sávine
Srebrne,
Naj skoraj drage z dáljine
Jej vrne.

J. —ek.

Prazgodovinske izkopine po Slovenskem.

(V Letopisu „Maticе Slovenske“ za l. 1889. Spisal S. Rutar.)

(Priredil V. S.)

Polžni smo vsled obljube v lanskem letniku izpregovoriti besedo o znamenitih izkopinah na slovenski zemlji, kakor jih opisuje imenovani gosp. pisatelj. O tem predmetu se je doslej pisalo pri nas še malo, in le malokdo zna naše starine po dôbah razvrstiti. Pa tudi po tujih knjigah ne nahajaš lahko pregledne razprave o vseh dôbah prazgodovinske kulture. Zato ima razprava namen »čitatelje vpeljati v starinarsko vedo, seznaniti jih z njeno metodo in z njenimi dosedanjimi rezultati. Zatorej naj se ta razprava smatra kot uvod k globokejšim študijam o pra-

zgodovinski kulturi. Na podlagi tega uvoda sledili bodo v prihodnjih letnikih natančnejši opisi vseh onih mest po Slovenskem, kjer se je kaj prazgodovinskega našlo«. »Vsporedno s tem sledila bodo tudi redna vsakoletna poročila o novih izkopinah in najdbah«. Razven tega se bode oziral g. pisatelj tudi na rimske izkopine, in kronologično beležil vsako leto rezultate. Ves spis se deli v pripomnjo, štiri oddelke in v sklep.

V pripomnji, iz katere smo posneli prejšnji odstavek, razlaga g. prof. namen tega spisa; omenja, da zavzema Kranjsko med vsemi avstrijskimi deželam

»prvo mesto gledé izvenrednega bogastva prazgodovinskih selišč, gradišč in grobišč«, in opozarja na rezultat novejših izkopin, »da je vsa pravljica o Keltih gola izmišljotina«.

V I. oddelku: »prvi sledovi človeškega bivanja po srednji Evropi«, pripoveduje, da je »zgodovina naše zemlje mnogo starejša, kakor se navadno misli, ker pa ni zapisana, moramo jo še le mi sestaviti«. Tu prihaja do teorije o glacialnih dôbah, navaja mnogo krajev, kjer so nekdanj bili velikanski ledenjaki, in pripoveduje, da je več rek teklo po drugih strugah, kakor dandanašnji.

V zadnji interglacialni dôbi je živel že človek; dà, nekateri trdijo celó, da se nahajajo njegovi sledovi v pozni tretjaški dôbi. Ostanke diluvijalnega človeka iz poslednje interglacialne dôbe nahajamo zlasti po moravskih pečinah (Šipka pečina), katere so služile diluvijalnemu človeku za bivališče. To najstarejšo dôbo človeškega bivanja na zemlji imenujemo navadno staro dôbo kamena, ker je rabilo ljudem večinoma nebrušeno kamenje za orožje in hišno opravo. Resnično pa je, da je naše znanje o tej dôbi zeló pomanjkljivo; največ moremo le sklepati. Ljudje so rabili kosti in kremen za orožje in orodje. Tudi žrnvi se že nahajajo. Kulturno stanje je bilo najpreprostejše. Bili so le lovci.

V srednji dôbi kamena se nahaja že boljše orodje gledé na izdelovanje in tvarino. Zidanih bivališč pa še vendar niso imeli in tudi obleke ne, razven iz kož. Sicer so pa rabili lepotičje in nakras. »Zdi se pa, da je zadnja glacialna dôba uničila ono prvotno ljudstvo, ki se še ni znalo uspešno braniti proti mrazu«. Več sto let pozneje pa nahajamo po srednji Evropi popolnoma drugačno ljudstvo, že precej izobražene Arijce.

II. Nova dôba kamena. V tretjem tisočletji pred Kr. so Arijci že po vsi Evropi razširjeni, kar spričuje enaka kultura po vseh deželah. — Da je pa ljudstvo te dôbe arijskega plemena, dokazuje anthropologija in filologija. — Zato mnogi trdé, da Arijcem ni pradomovina pamirska visočina, »ampak da so evropski pradomovinci«. Arijci so poznali baker, vendar ga niso splošno rabili za orodje in orožje, temveč so imeli svoje izdelke iz brušenega kamena. Kamen so dobivali po deželah, v katerih so stanovali. Iz početka niso znali orodja vrtati, pozneje so pa tudi to izumeli. Neprevrtane, klinaste sekire imenujemo balte, prevrtane mlate. Neprevrtane sekire so iz tršega kamena. Zeló pazljivo so izdelovali orožje in mu dajali lepo obliko. Bolj koristno orodje pa je jednostavneje izdelana ploskasta sekira. Napravljali so si pa tudi dleta, kladiva, nože, svedre, pile, kline, osti, igle, glavnike, bruse, nakovala in razne okraske.

Ljudje te dôbe so imeli stalna bivališča; pečali so se s poljedelstvom in živinorejo. Imeti so morali že precěj urejeno družinsko življenje. Simbolični okraski kažejo, da so imeli precěj obširne verske pojme. Bivališča so stala na okroglih goricah in holmih, ali pa po jezerih in barjih na mostiščih ali stavbah na kolih. Naš narod imenuje prve naselbine gradišča. Gradišča in mostišča spadajo v isto dôbo, le da so se prva dalj časa ohranila. Iste stvari, kakoršne so našli v teh naselbinah, dobili so tudi v trojanskih razvalinah. Ta in še druge okolnosti spričujejo, da je bila tesna zveza med evropskimi in maloazijskimi narodi.

III. Kovinska dôba. Novokamenarji so počasi spoznali kovine in njih prikladnost za izdelovanje orožja. Najprej

so se seznanili s samorodnim bakrom in potem šele so pričeli rudo iskati, katero so na mnogih krajih kopali, na pr. na Cipru, Uralu, Solnograškem in Štajerskem.

V tej dōbi so že napravljali na obe strani ostre sekire ali dvosekire in mlatsekire. Bakreno orodje je ulito in nima cizelacije, kar je dokaz, da je starejše od bronastega, ob enem pa tudi, da ni moglo nastati šele v dōbi bronu. Baker so topili v posebnih grncih. Orodje je jednostavno in ima starinski značaj. Dōba bakra ni dolgo trajala in je le prejšnjo vezala z dōbo bronu, ki se je pričela, ko so izumeli, kako se iz bakra in cina uliva bron. Orodje iz bronu je v začetku preprosto, ker se je polagoma razvijala kovinska tehnika.

To vse dokazuje, da se prebivalstvo v naših deželah ni spremenilo, in da so ves čas od stavb na kolih do rimskega jarma ostali temeljni pogoji za obstanek in za napredek bistveno isti. Edino le razlika, da so v novi dōbi kamena mrliča pokopavali, v kovinski sežigali in za Rimljanov zopet pokopavali, ostane čudna uganjka.

Kultura bronu se je razvila najprej v deželah ob Bosporu in egejskem morju, potem se je širila proti severozahodu. Navadno mislijo, da traja ta dōba v srednji Evropi od 1500—500 pred Kr. Ko so prebivalci spoznali novo zmes, začeli so izdelovati iz te snovi orodje, okraske (posebno fibule) in vsakojako posodje. Ker ni bilo povsodi dosti tvarine, nastala so nekaka središča bronove kulture, kjer so bronaste predmete izdelovali. Taka središča so bila: Ogersko, Norik, Francoska in Meklenburško. Orodje je podobno orodju iz bakrove dōbe. Novi so palstabi, to je sekire, ki imajo uho in toporiščne uhlje za nasajanje. Nahajajo se tudi meči,

ostí za kopje, puščice, čelade, noži, britve, srpi, odice itd. Med posodami so najzanimivejše situle. Mnogovrstni so okraski, kakor: uhani, zapestnice, prstani in fibule, med katerimi je za nas najzanimivejša kranjska fibula. Med lončarskimi izdelki so imenovanja vredne žare, ki so časi 50—70 *cm* visoke. Lepo so izdelane čaše. V navadi je bil tudi jantar.

IV. Hallstadska in latenska dōba. Navadno mislimo, da je železo prevladalo v Evropi med l. 1000. in 700. pred Kr. V dōbo borbe med bronom in železom spadajo tudi z žarami napolnjena pokopališča (Urnfelder). Med temi je najslavnejše hallstadsko v gorenji Avstriji. Od tega kraja ima dōba svoje ime. Posebno čiste predmete te dōbe so izkopali v vaških in šmarjetskih gomilah na Kranjskem. Hallstadsko kulturo so zasledili tudi na Koroškem, Štajerskem, Goriškem, v Dolenji Avstriji, na Češkem in Moravskem. Mrliča so pokopavali ali na gromadah sežigali. Poslednji način je navadnejši. Ostanke sežganih mrličev so takoj z ogljem in pepelom zagrebli v okroglo jamo, če so bili revni; bogatinove ostanke pa so zbrali in z okraski vred dejali v žare. Žare so pokrili s ploščami. To dokazuje, da se mrtvec po nazoru tedanjih ljudij s smrtjo ni ločil iz človeške družbe, ampak da je ostal še vedno v neki zvezi z njo. — Iz te dōbe imamo razven teh »plitkih grobov« tudi še nagrobne gomile iz nanesene zemlje ali nakopičenega kamenja. Premer je pogosto jako velik; časih 30 metrov. Pod temi gomilami so pokopani ali posamezni ne-sežgani mrliča, ali pa njih več skupaj.

Po l. 500. pred Kr. je začela hallstadska kultura prehajati v latensko ¹⁾, ki

¹⁾ La Tène je kraj ob Neuenberskem jezeru v Svici.

je trajala od 200. — 100. pred Kr., da, po naših krajih do Rimljanov. Najznačilnejša izkopina te dôlebe je laténski meč. Njegova ploča je tanka, ravna in povsodi enako široka. Med pločo in ročajem ima zvonu podobno krivino, ki je poseben znak laténskikh mečev. Poleg dolgih mečev ohranila so se tudi krajša bodalca. Našlo se je tudi mnogo konjske oprave, kuhinjskih nožev, motik, verig, značilnih laténskikh fibul in drugih stvari. Kovaška umetnost je že popolnoma razvita. Kraji, kjer so našli predmete iz hallstadske, laténske in rimske dôlebe, segajo od bosensko-dalmatinske meje do Švice. Ta okolnost dokazuje jasno, da je isto ljudstvo preživelo vse te dôlebe, kar je najvažnejši rezultat prazgodovinskega izkopavanja po naših zemljah.

Sklep. Do sedaj opisane izkopine so dokazale, da niso v nikaki zvezi z vprašanjem o Keltih. To novo skupino prazgodovinskih predmetov imenujejo sedaj illyrsko dôlebo. Kakor razprava dokazuje, spremenilo se ni nič prebivalstvo alpinskih pokrajin od dôlebe kamena sem. Zato zgodovinarji menijo, da je prebivalstvo bilo prvobitno in da se je v svoji večini ohranilo do Rimljanov. To ljudstvo so bržkone Illyri. In niso-li Illyri Slovani? Vedno bolj se nagibajo nazori učenjakov tej misli. Slednjič se bo morda dokazalo, da so stanovali Slovani že sprva tu, in da so se le nove betve pozneje k njim preselile, kar je toliko let dokazoval neumorni Davorin Trstenjak.

(Konec.)

Sveta Lucija na Primorskem

kot prazgodovinsko grobišče.

(Spisal A. C.)

"Αξετε νῦν, Τρώες, ξύλα ἄστυδε
... "Ὡς οἶγ' ἀμφίεπον τάρον "Εκτορος
ἵπποδάμοιο.

Ilias XXIV. spev, 778. vrsta.

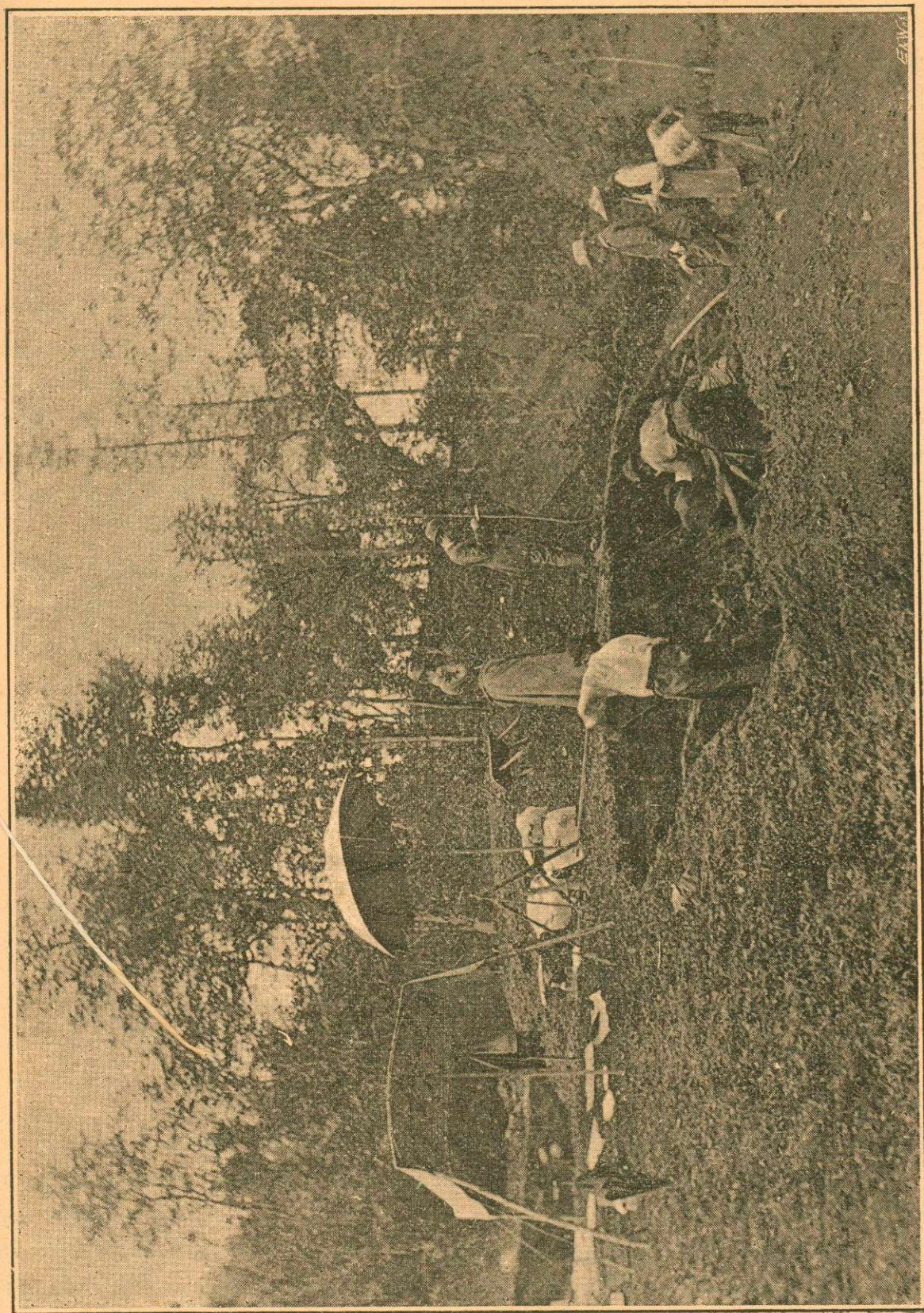
Ge kratke besede iz Ilijade: »Prinesite sedaj Trojani suha drva, da sežgemo truplo Hektora, koji je pred konje brzdal«, pridejo mi vedno v spomin, ko se oziram na naše starodavno prazgodovinsko pokopališče. Rekel bi skoraj, da taisti obred, kateri se je vršil pri poganih v Troji, se je vršil tudi tu med našimi poganskimi pradedi.

Sv. Lucija je skromna vasica, ne šteje več nego 66 hiš v sredi visokih tolmin-

skih hribov. V daljavi vidi se orjak »Krn«, poleg njega je tudi »Migovec« in zraven obojih »Kobiljna glava«. V bližini obdajajo pak sveto Lucijo nižji hribovi: »Senica«, kjer pa sena ni, »Kosovt«, kjer se dobi mnogo piče za živino, in hrib »Baba«; zaradi njegove čokaste, širokočelne oblike zadnjemu tako pravijo. In še niže je »Kuk« in višje od njega je »Teza«. Pod Kukom in Tezo je ozek prostor, v starih listinah imenovan »Mirišče«, to je kraj razvalin.

Od vzhoda dere Idrija, med skalami in propadi, od severa drvi mogočna Soča, ki je v teku časa strahovito strugo

napravila, da vsak osupne, kdor ni vaju tega pogleda. In obe reki Idrijica in Soča združita se kot dve sestrici

Odkrivanje prazgodovinskega grobišča pri sv. Luciji ob Soči.

ter tečeta še med prepadi do žal pofurlanjene Gorice.

Med sotočjem obeh rek je bila stara naselbina. Ni čuda, da so si stari pa-

gani izbrali ta kraj, (kateri kažejo slike), za naselbino, ker je že po naravi zadostno utrjen in zavarovan, torej pripraven za naselbine prvotnih naselnikov

po naših alpskih deželah. — Po natančnih zapisnikih v naši župnijski kroniki posnamem to-le:

Rajni gospod župnik Tomaž Rutar pisal je v nekem pismu do Kukuljevića v Zagrebu: »Tu se nahajajo znamenite stvari, prihodnjost bode pokazala«. In res se je tudi zgodilo. Dné 2. septembra l. 1880. začne kopati konservator starin dr. Bizarro in odkrije čez 30 grobov. Grobovi so bili v treh vrstah drug nad drugim. Našel je lončene žare, male in velike, zraven njih tudi mnogo bronastih stvari: ženske nakrasnine, n. pr. igle za lase, uhane, fibule, zapestnice, med njimi je bila ena sosebnost znamenita fibula, ki je imela dva konjiča spredaj, katera vodi mož v vozičku. Vse to je iz tako imenovane »la-tèn-ske« dôle, ki je obsezala kakih pet stoletij neposredno pred rimskim gospodstvom.

Ker pa Bizarro ni nadaljeval svojega dela, začel je dné 12. avgusta l. 1884. dr. Karol pl. Marchesetti iz Trsta za

tamošnji muzej razkopavati. Vspehi so bili sijajni.

L. 1886. dojde tudi kustos dvornega muzeja na Dunaju, g. Jožef Szombathy, in prične delo na drugem polju in v šestih tednih razkrije 599 grobov.

Dr. Marchesetti je preiskal 1631 grobov in Szombathy 2450, torej jih je v skupnem številu 4081. In koliko jih ni bilo uničenih v teku časa, če se pomisli, da je to grobišče staviti najmanj 500 let pred Kristom!

Pri tem pogledu na raznovrstne nakrasnine in druge male stvari, mislil sem si: kako so stari pagani skrbeli za svoje ljudi! Mar ni bila to še iskrica Božjega razodenja v oziru neumrjivosti naše duše? In kako mi spoštujemo svoje krščanske sorodnike?

Prvotne prebivalce podjarmili so Rimljani ter postavili svojo naselbino pod »Miriščem« in se tu utaborili, kar spričujejo razvaline rimskih zgradb za župnijsko cerkvijo in na prostoru, kjer je sedaj šolski vrt.

Lepota v prirodi.

(Spisal *Severus.*)

(Konec.)

Kakor v neorganični prirodi, tako vlada duh soglasja tudi po organizmu le še bolj duhovito in živo. »Das dunkle Band der Schweren ist in den Verzweigungen des Pflanzenreiches gelöst und dem Lichte aufgeschlossen«. (Schelling).

Najneznatnejše rastline, ki jih biva kar na stotine v jedni kapljici vode, prekosé vso dragocenost bliščečih kri-

stalov in žlahtnih biserov, ki jim nedostaja najblažje dragocenosti življenja.

To življenje je povsem čudna prikazen, ki se ne dá raztolmačiti iz neorganičnih snovij. Srce rastlinskega življenja bîje v nezatni, (samemu) očesu nevidljivi celici. Od tod pa se pretaka vir življenja po vsi rastlini. Stánica nastaja poleg stánice, iz njih pa postajajo nežne cvetice, sočnato zelí, košato

grmičevje, velikanska drevesa. — Rastlinstvo je za prirodu silno važno. Rastlina popije one snovi zraka, ki jih žival in človek ne potrebuje, da, jima so celó pogubljive.

Najjasneje se pa kaže um prirode v živalstvu. Kakor delujejo vse stvari v prirodi v občni blagor cele prirode, tako tudi živali od konca do kraja služijo prirodi. Priroda pa jim je dala primerne lastnosti in lastnostim primerno organizacijo.

Dala je sovi bistro oko in tihotapsko perot, pa jej je dejala: ropala boš; in je dala detalu dletast, raven, močan kljun, pa ga je poslala v gozd drevje trebit; pa je dala čaplji dolg kljun, dolg vrat, »izpodrecala« jo je, pa jej je naročila: ribarila mi boš.

Tako torej veje duh soglasja, ki je prvi pogoj lepote, po vsi prirodi, od velikanskih svetov do atomov, od hrasta do alg, od najmanjše stánice do velikanskih dreves in po vsem živalstvu.

Njeno soglasje pa ni mirna stalnost, ampak vedno delovanje. Priroda ne miruje nikdar, ampak neprenehoma vrši in hiti. Njeno delovanje se snuje po stalnih, neomahljivih pravilih. Priroda nima in ne pozna izjem. Dasi se časi zdi, da se je priroda uštelá, pa se le ni, ampak le delovanje njeno je tako umno in globoko, da celó marljivi opazovalci, prirodoslovci in učenjaki si ne znajo razlagati vseh pojavov. Priroda ne kaže svojih zakonov vselej, pogosto je skriva, kar jej blaži in povišuje njeno lepoto.

Um veje po prirodi — to je prvi pogoj njene lepote.

Ko bi ne bilo uma v prirodi, kako bi se neki mar dalo tolmačiti razvrščevanje posameznih prirodnih proizvodov v razrede, kako bi se dali razrežati razredje po vrstah. »Schön ist die Einheit

in der Mannigfaltigkeit«, pravi Bollanden, »zur Einheit aber gehört das Wahre, das Gute und die Gottesidee. Innerhalb der Natur tritt die Wahrheit zumeist in dem Typischen hervor. Wir sehen, alle Naturdinge haben den Ausdruck eines Typus, durch welchen sie sich als das zu erkennen geben, was sie wirklich sind, zuerst im Allgemeinen als Stein, Pflanze oder Thier, dann im Besondern, etwa als Stein der Kalkordnung«. (Berthold).

Vsako stvar po svojem redu je ocenjati po lepoti. Neprikupljivi posamezni proizvodi v prirodi so lepi, da so le dovršeni po svoji vrsti.

Lepota v prirodi se kaže po veliki živahnosti. Celó neživeča bitja se zdé človeku, da imajo dušo in življenje. Ta lastnost je premotila ljudstva, da so prirodu obožavala. Vsako drevo, vsaka gora, vsak vrelec imel je svojo boginjo. V neorganični prirodi ni pravega življenja, pa je vendar lepa, zakaj ona si življenje izposoja. Ne živi res, pa navidezno je živa. Oblika, ki jo imajo stvari v prirodi, je tem lepša, čim več življenja vre po njej. Živali n. pr. so lepe po obliki, njihova rast je v soglasju s prirodo, ali pravo dovršeno lepoto jim daje prosto gibanje. Lepa je ptica, veličastno je njeno plavanje po zraku; lep je konj, krasna je njegova ponosna hoja. Kot žive stvari so popevali in popevajo pesniki dandanes neorganično prirodu. Oživljene dobijo milobo in so lepe. Tako daje življenje pesnik reki in jo hvali:

»Krasná si, bistra hči planín,
Brdká v prirodni si lepóti,
Tvoj ték je živ in je legák
Ko hód deklét s planíne;
In jasna si ko górski zrák,
In glásna si, kot spév krepák
Planínske je mladíne. —
Krasná si, hči planín«. (Gregorčič).

Le oživljena priroda je lepa. Najlepše narodne pesmi dajejo neorganični prirodi življenje: pesnik se pogovarja s ponosnimi gorami, z veselim studenčkom, z žalostnim, tužnim jezerom, oblak neba mu je prijatelj, sporočevalec, sel, otročička uči mati o gromu, češ, da se »Bog krega«, le oživljena ali živa priroda ima lepoto. Še zdaj kleči Indijanec pred svojim »svetim« Gangom in moli v njem »živega« boga.

Pravo lepoto, vrhunec lepote pa daje prirodi ideja božja. »Wie ein Kunstwerk nicht ohne Geist eines Künstlers, so können die Werke der Natur hinsichtlich ihrer Schönheit nicht anders als in Verbindung mit einer geistigen Wesenheit, mit Gott, ihrer Ursache gedacht werden«, pravi Berthold. Priroda sama po sebi nima uma, izposodila si ga je, ali prav za prav, Bog živi v njej in deluje; priroda ni sama svoja gospodarica; božja previdnost jo vlada in Njegova modrost urejuje in tehta, meri in uvršča; brez Boga je vse stvarjenje, vsa priroda nezmisel, ki se ne dá raztolmačiti. Prav pravi Jean Paul, »das sinnige Auge des Jahrhunderts«: »Wo eine Zeit Gott wie die Sonne untergeht: da tritt bald darauf auch die Welt in das Dunkel; der Verächter des All' achtet nichts weiter als sich und fürchtet sich in der Nacht vor nichts weiter als seinen Geschöpfen«.

Jean Paul, Aesthetik.

To se kaže na pesnikih, ki so zgubili vero.

»Morgen wieder neu sich zu entbinden,
Wühlt sie heute sich ihr eigenes Grab.
Und an ewig gleicher Spindel winden
Sich von selbst die Monde auf und ab«.
Schiller, die Götter Gr.

Priroda je tem lepša, čim bolj se strinja z božjim idealom. Lepota namreč je v popolnosti, kakor pravi Leibnitz:

»Pulchritudinem esse rerum perfectionem, quae, quatenus cognita, voluptate nos afficit«.

Neživeči prirodi se pripisuje življenje — in bliže je po njem svojemu večnemu idealu; živali se pripisuje pamet, in mu je še bliže po njej. O miški se je govorilo, da se je pomišljala, ali bi šla nad slanino ali ne; lisici se očita njena prekanjenost in zvijačnost itd. Kakor si domišljamo v neorganični prirodi življenje, tako si domišljamo v organskem življenju um in prosto voljo — in to daje prirodi lepoto.

Lepota v prirodi se pojavlja v raznih oblikah. Glavni obliki pa ste jej veličastvo in ljubkost.

Veličastvo je dvojno. Kant razločuje dinamično in matematično veličastvo. Jean Paul razločuje dinamično ali akustično veličastvo in pa optično. Dinamično veličastvo se pojavlja s povdarkom ali notranjo močjo (intenzija) in po razsežnosti (ekstenzija). Optično veličastvo pa ne tirja povdarka ali notranje moči, »die Blendung«, pravi Jean Paul, »ist nicht erhaben, auch Nacht und Sonne wären es nicht allein gesehen ohne Himmel und Umgebung«.

Veličastvo se javi dostikrat v tako skromni obliki, in tako priprosto, da nam je to najboljši dokaz, da lepota ni v goli obliki, ampak da je lastnina duha, ki se kaže po obliki. Krasen vzgled nam daje biblija. Prerok priča-kuje prihajajočega Boga. Pa se zasveti silovit ogenj, ali v ognju ga ni, pa pribobni hromeče bobnenje groma, pa v gromu ga ni, pa prituli vihar, pa niti v vihranju ga ni, ampak lahko pripihlja vetrič in v njem se pelja veličastvo božje. V prirodi je veliko, sila veliko optičnega veličastva. Imenovati bi se dalo tudi relativno veličastvo. Metuljček sam na sebi n. pr. ni veličasten — toda

metulj vrh planinskega roba je veličastna prikazen — škorjanček sam po sebi ni veličasten, njegovo petje je milo — ali njegov vzlet je veličasten. »Die Erhabenheit«, pravi Schiller, »besteht in einem Unendlichen, das die Sinne und Phantasie zu fassen verzagen«. Da, pač, veličastna je vsa priroda, zakaj ona spričuje umetelnika, ki ga ne čut ne domišljija ne obsežeta — le um ga spozna, zakaj po vidljivi, prekrasni prirodi sklepa, da je bitje, ki je svet stvarilo, neskončno umno in neskončno lepo, zakaj po svojem idealu ga je stvarilo.

Druga oblika, v kateri se pojavlja lepota v prirodi, je ljubkost. Ljubkost se razločuje od veličastva po učinku. Nad veličastvom strmimo, spoštujemo je, ljubkost pa se nam omiluje in prikuplja.

Veličastva konec je tragičen, po ljubkosti pa se nam milo toži.

Veličastvo in ljubkost pa ste si v tem sorodni, da obé vzbujati blaga čustva, obé pa ste tudi sosedi smešljivosti.

»Vom Erhabenen zum Lächerlichen ist nur ein Schritt«, pravi Jean Paul. Takih smešljivih pojavov nam podaja velikokrat ljuba priroda: Kako mogočno, ponosno stopa puran in brusi v resnobni hoji razpeta krila svoje kočije, pa vse se mu smeje.

Velikanska je postava slonova, ali vendar je smešna, celó če pomislimo, kar o njem pripovedujejo naravoslovci, da se boji male miške. V rastlinstvu je največ ljubkih pojavov in dinamično-veličastnih, v živalstvu pa se priroda rajše šali, posebno v bolj razvitih živalih, ker jih tem lože počloveči, pripisajoč jim osebnost, pamet in prosto voljo.

Lepa pa je vsekako cela narava, lepa po soglasju med obliko in duhom, po soglasju med posameznimi proizvodi in po soglasju, ki vlada med neorganičnimi in organičnimi stvarmi; vse živé; in po pravici pravi Göthe o prirodi:

»Sie hat keine Sprache noch Rede, aber sie schafft Zungen und Herzen, durch die sie fühlt und spricht«.

Trioletti.

X.

Za gôrami večerni svit zahaja,
Zavzet popotnik gleda sliko to;
In ko ga v nôči sanje objemó,
Za gôrami večerni svit zahaja:
Jednako bdêč ga zrl je pred sabó
Prizòr mu dušo v snu krasan naslaja —
Za gôrami večerni svit zahaja,
Zavzet popotnik gleda sliko to . . .

Večerni zláti zor — človeška sreča,
Begôči sèn je srečnih dnij — spomin.
Izgine često iz srcá globín
Večerni zláti zor — človeška sreča . . .
A kakor sèn čarôben nočnih tmín
Spomin je nánjo slika nam vabeča.
Večerni zláti zor — človeška sreča,
Begôči sèn je srečnih dnij — spomin.

XI.

Zaman v pozéble sije nam nasade
Pomládi solnca blagodejni žar;
Budêč v življenje vsako drugo stvar
Zaman v pozéble sije nam nasade:
Življenja vzbudil v njih ne bo nikdár!
Izvabljay v zadnjem dolu setve mlade,
Zaman v pozéble sije nam nasade
Pomládi solnca blagodejni žar.

Zatrți vzori, v duši pokopani,
Zakaj ob sliki tej srcé drhti?
Mordà pozébli ste nasadi vi,
Zatrți vzori, v duši pokopani?!
Kateri svit v življenje vas vzbudi,
Ko siplje pómlad cvetje po poljani? . . .
Zatrți vzori, v duši pokopani,
Zakaj ob sliki tej srcé drhti?

XII.

Vesel mornar se v pristanišče vkrca,
Moči mu trudne, duh željan mirú.
Prebíl na morju mnogo je strahú —
Vesel mornar se v pristanišče vkrca:
Pred vihro ljuto varen je le-tú . . .
Umejete podobo, jedna srca?
Vesel mornar se v pristanišče vkrca,
Moči mu trudne, duh željan mirú.

Poslednjo pot poslednja pesem pevaj
Ki v groba pristan nje nas véde tir!
Tedaj premine v prsih vsak nemir:
Poslednjo pot poslednja pesem pevaj!
Pozémeljski usiha sreče vir,
Srcé za srečo trajno se ogrevaj —
Poslednjo pot poslednja pesem pevaj,
Ki v groba pristan nje nas véde tir!

M. O.

Spomini s planin.

II. Planincu.

Samotno, kakor ôtok mórja,
Kipi ti kvišku dom lesen.
Brez ôken, stêbrov in pridvorja,
Obdan od trhlj, štirih stén,

Vendâr zakaj, ko zor se vname,
Iz grla pesem ti privrè?
Zakaj na postelji iz slame
Pokojno sanjaš zlate snè?

Kedo ti slajša nôčni spanec?
Kedo ti lajša breme rev?
Tovariš veren in izgnanec,
Ki je zapustil dom kraljev.

Preziran zbežal je na góre,
Pod kočó tvojo volil stan.
Pozábiti ga dvor ne more,
Nazaj ga kliče noč in dan.

Pred njim bežijo misli žalne
In skrb in strah in duše dvom.
Ob njem oči jasné se kalne,
In dom njegov je sreče dom.

Spominjam se te v duši često,
In ti velim, planinski sin:
Iznanca ljubi vedno zvesto,
Do smrti ljubi dom planin!

Iz srca polnega utehe
Donel ti bode pesmij vir,
Dokler pod krilom tvoje strehe
Prebival bo izgnanec — mir.

A. M.

Paperki staroslovenski.

(Piše P. Ladislav.)

(Dalje.)

6. **Češča vas.** — V staroslovenščini pomeni čestъ (čenst) kot adjektiv to, kar πυκνός, lat. densus, slov. gost, n. pr. česta megla = gosta megla, ali gosta hosta. Ta beseda često je bila rabljena v starislov. lokalno in temporalno: po čestu = saepe, velikrat, češče = večkrat, sedaj pa

imamo to besedo »često, velikrat, češče, večkrat, samo v temporalnem pomenu n. pr. ta in ta beseda se sliši v tem in tem kraju često tako, v drugem pa v drugem pomenu. — Za besedo često imamo sedaj izraz gosto tudi v obeh pomenih, n. pr.: gosta hosta; in gostokrat se sliši

to in to. — V pisavi je začel prevladati temporalni čestó; v narodni govorici in prejšnji pisavi pa je i gosto, lokalnega pomena na gosto, pogosto temporalnega. In tako sta si ostala oba izraza v bistvu kakor popred — čestó pa je samo temporalnega pomena. In ta je ena tistih staroslovenskih besed, katere se rabijo v ožjem — ali širjem pomenu, ki so svoj prvotni pomen spremenile. Nekatere so se pozabile, nekatere so ostale, pa se rabijo v drugem pomenu, bodisi adjektivno, bodisi adverbijalno; nekatere so še ostale, n. pr. vrzel pri lazú (отвръзати aperire) kot zastarele v substantivih, ali kot lastno ime ad memoriam aeternitatis. In tak pojem imamo v Češči vasi. — Češča vas ima staroslovensko podlago, po sedanje bi rekli vas v goščavi. Ta vas prečinske fare stoji na robu ob Krki, za hrbtom jej je velika novomeška hosta; se ve, sedaj so okoli in okoli njive, ali v starodavnih časih je segala hosta do vasi, in morda je stala vas v hosti. Na to kaže nje lega in ime, pa še nekaj drugega: kakih deset minut više ob Krki je druga vas novejšega debela Zalog, kar pomenja vas za logom, vas za hosto in nam kaže, da je Češča vas bila v hosti, da je stara, Zalog pa nova vas. In malo više ob Krki na višini med poljem in širnimi travniki imamo že nemški grad — Breitenau.

7. V dokaz preje rečenega, da so namreč stare besede ostale včasí v pomenu adjektivnem, včasí kot lastna imena, moramo nekaj povzeti iz »Glasnika«. Rečeno je str. 54., da strsl. Kal pomenja — lutum-blato, ilovica. Od tega imamo adjektiv — kalna voda, blatna, od ilovice umazana voda. Dolenci imajo tudi substantiv — Kal. Kjer ni tekoče vode, imajo po vaseh luže, kamor se voda steka; po vinogradih imajo jame, da se voda s potov steka, blata nanosi in to blato porabijo za vinograde, vse to zove se Kal. — Tudi so lastna imena vasij, n. pr. Kal, za kačjim ertom Prečinske fare: Veliki Kal, Mali Kal, Jordan Kal v Mirnopedski fari; Rudeči Kal v Šentvidu; Kalce je vas v Leskovcu. Vasi tega imena so večidel po brežnih krajih,

in prst je rudeča, mastna ilovica. — Tudi imamo družine s priimkom — Kalan.

8. **Ždinja vas.** To je zopet lepo ime in tudi kraj je lep na solnčnem brdu; ni sicer iz staroslovenščine, toda ima staro podlago iz novoslovenščine. Prav za prav bi morali reči »Zidna vas«, ali pa vas na zidu, nemški pišejo »Seidendorf«; to pa je slaba prestava, mehanično posneta iz Zidna vas; v Slovenskem se je ime ogulilo na Ždinja vas. Kakor pri Trojanah na štajerski meji, tam pod bivšim rimskim taborom, »Adrans« imenovanim, sedaj vas stoji z imenom »Podzid«, tak slučaj imamo tukaj. Stara rimska cesta iz Emone na Nevioudunum je šla tukaj mimo. Glej Müllner: »Emona« str. 99. Ko sem bral Müll. Emono, šel sem večkrat ceste iskat po hosti, toda iskal sem jo pregloboko doli v dolini okoli Bučne vasi. Kmet iz Kartelevega, Kaifež imenovan, me pelje domov gredé na staro cesto, kakor ljudje govorijo, še cele pol ure više. — Kakor rečeno, Ždinja vas stoji ob solnčnem brdu; malo pod vasjo, pod vaškimi njivami je hrastova hosta. V hosti proti zahodu se še vidi ostanek stare ceste; peš pot na Hmelnik in na Kartelevo gre ravno čez cesto, obrodni kamni se čisto poznajo; oguljeni so in stojijo povežno pa trdo nastavljeni, cesta je široka 11 korakov in se zgubi dalje v zaraščeno hosto hrastovo, le semtertje je gozd pretrgan in hraščevina malo raste; cesta gre vedno navzdol v lepem serpentinu. Doli na ravnem, v Germovi hosti, so trije holmi, kakor bi bili grobovi, vse je zaraščeno. — V Kartelovem v zahodu so tudi še sledovi rimske ceste; moj Kaifež je rekel, da gre ravno čez njegov grunt in ob suši se tam ajda najprej posuši; kdor kaj zida, pa gre staro cesto kopat; pred malo leti je izkopala Lokarca (mati dijaka Lokarja) na sredi njive najlepši obdelan kamen, ki jej še sedaj služi za mizo. — V kratkem naredimo sklep in recimo to-le: Rimska cesta je šla tu mimo, ob solnčnem bregu, rebru. Imela je gotovo za obrambo zoper plohe podzidje, škarpo, kakor so delali Rimci, izvrstni cestarji, povsodi, kjer je šla cesta ob hribu; gori nad

obzidjem so se naselili Slovenci na varnem kraju, imenovali selo na zidu. Tekom časa se je ime okrajšalo in imenovalo Zidna vas = Ždinja vas; pozneje so res plohe pretrgale vse ozidje in še je vse pretrgano od nalivov. Ko je Hunec Atila razdjal Nevioudunum, jenjala je tudi rimska cesta. V štirinajstih stoletjih se marsikaj zaraste, oguli, toda ostala je na rimskem ozidju slovenska Zidna vas = Ždinja vas, ne pa Seidendorf. — Na to kaže lega kraja; njive rodovitne, sneg kmalu skopni, ali nevihte so hude o poletju, na vsaki njivi štrlijo visoke skale; nekoč sem rekel Bojancu, zakaj neki trpi skale po njivah? On pa mi odvrne: Slišijo, ko bi jaz skale razstrelil, ploha mi pa njivo odnese in izpere; sedaj pa okoli skal žito najbolje raste; ploha prihruje, odteče, odnese kar dobi — po skalah pa se voda počasi odceja in tako zemljo rodovitno dela. — Zato imamo radi skale na njivah, vsaka reč ima svoje dobro. Res je!

9. **Splošne opombe.** Dolenjska je pripadala k stari Panoniji, zato imamo toliko starih imen. Zlasti v Šentjernejski fari je staro z novim tako pomešano, da se večasi ne dá tolmačiti; in kolikor bolj neumljivo je ime, tem stareje je. Ravno to kaže, da je bilo polje najpreje naseljeno, in ko je zmanjkalo polja, jel je človek siliti v hribe. In zato so imena po polju stara, v hribih pa skoro vsa nova. — Dalje opomnimo, da je bilo ob rimskem času središče cele Šentjernejske okolice sedanje Gruble — recte Groblje, razvaline in o tem imamo govoriti pozneje; sedaj opozarjamo na to, da je tačas veliko imen nastalo, in ta imena so dajali domačini Slovenci, ne Rimljani. Rimljani so bili dobrodejni cestarji in so puščali šege in naprave tujih narodov; kjer so našli priličen kraj, nastavili so svoje *coloniae*; jedna je bila Gruble za Nevioudunom. Rimec je gospodaril, domačin je pa delal, in tako se marsikaj priklada Rimcem, kar je domače. — Tako na primer smo slišali to jesen, ko so kopali za novo cesto tam za sedanjim mirodvorom, besede in glase: Rimski grobi! Rimski grobi! Nekemu gospodu

sem se zameril, ko sem rekel: To so Slovenci po rimski šegi pokopani; skočite čez zid, pa boste rekli: Tu so sami Nemci pokopani, zakaj napisi so nemški: Hier ruhet Karl Germ. Hier ruhet Theresia Germ etc. Mi pa vsi vemo, da so Germi pošteni Slovenci. — Tako tudi takrat — latinski. Vell. Paterculus pravi lib. II. cap. 110: »In omnibus Pannoniis non disciplinae tantummodo, sed linguae quoque notitia Romanae, plerisque . . . etiam literarum usus erat«. — Morda je bil tisti Fortis na urni kak Šentjernejski lončar.

10. **Mraševo.** To ime je v zvezi z Moravo; imamo jo na Moravskem (namreč March), imajo jo na Srbskem. Morava je appellativum, in pomenja kraj, kjer se voda po travnikih, po ravnini zbira, ter dela potok; tako je tukaj kraj prostoren na ravnini, vas velika, zadej hosta, spredaj njive, vse polno jarkov in luž, in vse skupaj se imenuje mraševo. Mraševskega pomena so tudi Moravče v Svetokriški fari pri Litiji; tu je ravno tak kraj, travniki širni, voda se steka in teče kot potok v Mirno (Neudegg); Moravska gora ima dobro vino in zadej veliko hosto. — Moravče so tudi na Gorenjskem; o teh je pisal svoj čas Kopitar, da so za časa Svatopluka imeli ondi Moravci svoj tabor (?).

11. **Roje,** vas niže doli od Mraševa ob Krki proti vzhodu. V strsl. pomenja roždije = *sarmenta*, *palmites*, po naše bi rekli sploh »germovje«; strsl. žd je = naš -j n. pr. klažda po naše = klaja. In Roje je staroslov. Roždije in to pomeni »vas v germovju«, in res Roje stojijo še sedaj skor vse v jelševju in verbovju. — Malo više gori proti Mraševu imaš grad tistega pomena iz noveje dôle, namreč Trenčev grad Draškovec (vulgo v Draškóvcu), to je grad v dračju. — Roje imajo tudi na Gorenjskem pri Brdu, toda tiste je Dunajska cesta potrebila.

12. **Drama** je vas doli pod Grublami na desnem bregu Krke; veliko cesto na Nevioudunum pelje Müllner po Krakovski hosti na levi obali. Tukaj pri Drami je morala biti stranska cesta

Ave Maria.

na Gruble; sled ceste se še pozna; vas je čedna, ne velika, ime pa staro, zakaj *Дромъ*, *Drumъ* je v staroslovenskem in srbskem, in je vzeto iz grščine, ki ima *δρομος* v pomenu cesta; da se je *o*, *u* spremenil na *a*, to ne dé nič, ker tukaj doli ob Krki sploh *a* obvlada; stara ženica pravi: Bom povâdla, kaj

sem grâha strâla. Staro ime je ostalo, četudi se ga ljudje ne zavedajo. Tako je pravil dr. Škedl, da je njegov součenec odgovoril v VI. šoli na vprašanje: »Was ist ein Drama?« — odgovor — »Drama ist ein Dorf zwischen St. Kantian und St. Bartolmae«.

(Dalje.)

Tvar in lik.

(Spisal —č—.)

(Dalje.)

Nekako omamljeni zapustimo prijaznega moža. Kako živo je govoril! Po resnici, tako more govoriti mož, ki je uverjen o svojih načelih. A mi? Nekam čudno nam je. Brali smo že, resnica je, brali smo že o tem sestavu. Imenujejo ga mehanski atomizem, ker vse premene skuša razložiti s samim golim gibanjem. A glejte, imeli smo resnično skriven predsodek, češ, stvar je brezbožna! Toda mož je nas drugače poučil. Pa ta imena, to so ti častna in oblastna imena: Demokrit, Galileo pa Secchi! — Ali čudno je vendarle! Telo sestoji iz atomov — *telesc*. Telesce je res majhno, drobno, morda celó neviden prašek, telo pa je vendarle, kolikor ga je. Torej telo sestoji iz teles? Kako je to? Mi nismo vprašali, iz česa sestoji skupek, marveč telo. Za telo bi radi izvedeli. In reči: telo sestoji iz teles, to je vendarle istorečje. In pa razsežnost! Rekel je, kaj pa da, da so telesca razsežna? Nedoumno je, kako da bi razsežno telesce bilo prvina. Kar je razsežno, razteza se del izven dela. Vendar pa imajo telesca enoto. Kaj je torej to, kar daje telescem enoto? Izvestno ni le pojav razsežnosti, zakaj vir enote mora biti pač drugi negoli vir mnogodelnosti. Atomi imajo poleg tega določeno podobo in veličino. Ta podoba pa ni samo nekaj postranskega,

sicer bi bili atomi premenljivi in delni. A zopet je razsežnost neodvisna od podobe in občja vsem atomom. Potemtakem pa bi morali priznati neko soprvino, ki je izvor raznoličnosti. In to, to. V prirodi, rekel je, ni sile. Nesrečna ubožnost uma našega je kriva, da še vedno govorimo o silah. Vse stvarja le gibanje hlipa. Nihanje hlipnih trošic pride do semenca, niha v njem, niha po njem, delki nihajo, praški nihajo, vse niha. In evo, semence prične kaliti, iz zemlje in zraka se dvigajo snovi, kal se razvija, rastlina požene. Prečudno smotrenost v vesmiru, enoto in mnogoličnost, vse ureja, vse oživlja in objemlje skrivnostno nihanje. V prirodi vidimo, da vsako neživo telo teži po ohranitvi svojega stanja in to torej brez sile, brez vsake prvine sile. In zopet če sunem oblo, premikala bi se na veke, da ni ovir. Kaj se preseli iz moje roke v oblo? Gibanje? Kako pač, kakor duh? Po naši pameti mora nastati v obli nekaj, kar potem žene oblo dalje, neki napon, neka gonivna sila — sila torej ipak. In kaj je privlačnost, kaj razpenjavost teles?

In vendar, kako uneto je govoril! Ne taji Boga, ne taji duše, ničesar, ničesar — kaj li je resnica? A dokaz? Ne vemo prav, sklepa že, ali — —. Prebiramo prorek, podrek — nekaj je, nekaj neznanega, to čutimo. Na katero

plat stvar obračamo, ni dvojiti, da se vsaj ne smemo prav zanesti. Kako se bomo izvili iz te zadrege? Ali naj nas mine potrpljenje? E, bržčas nas ne poznate! Kaj menite, da se potem še smemo kdaj prikazati k »belemu volu« teščit se in privezavat si duše? Da bi mežikali gospôda med seboj, češ: »evo, ponesrečeni junaki, preiskovalci našega telesa!« Kaj torej? Najbolje je, da poprašamo še koga drugega. Ali koga? Stvar ni po tem, da bi jo zaupali vsakemu mladikovcu!

Z dobršnim trudom osnujemo črtež, da prizovemo sodišče druge stopinje v postranskih ulicah pod številko toliko in toliko, pri učenem zvezdoznancu. In če nam še tu izpodleti, kapa kosmata, dejali smo, da ne mirujemo! S tistimi mogočnimi čustvi, ki so vrela po srci debelušnemu Horaciju, pojočemu: Si fractus illabatur orbis . . . krenemo v ulice, kjer biva naš zvezdoslovec. Nekoliko boječe potrkamo na duri, mož ima namreč slabotne živce. Nekako hladno in malovažno nas sprejme. Ko mu povemo, kje smo bili, kaj nas vznemirja, razjasni se mu resno lice, in izmed gub zaigra nekaj, kakor pomilovalen nasmehek: »Ali ste mu verjeli?« Vede nas k deski, ki stoji ob peči. — »Mislim, da vam je znano, kaj je energija?«

Kaj pa da, odrežemo se mi, znano nam je, znano, in uprav iz zakona energije nam je učen prirodnoslovec dokazoval, da v prirodi ni sile!

»Kaj?« začudi se mož, »iz zakona energije dokazoval, da ni sile? — Glejte sem! — Če je živa sila dveh delkov pred udarom $m v^2 + m' v'^2$, po udaru $m V^2 + m' V'^2$ (kjer je $V = v - (1 + e) \frac{(v - v') m'}{m + m'}$ in $V' = v' + (1 + e) \frac{(v - v') m}{m + m'}$), bode razlika po udaru $m v^2 + m' v'^2 - (m V^2 + m' V'^2)$. Denimo za V in V' vrednosti!«

Mož računi in računi, nekaka dobrovoljščina se mu ziblje po obličju, vidi se mu, da si je v svesti svojega poklica. Skoro dobi svoj znesek. — »Evo! Razlika med živo silo pred udarom in po udaru je $= (1 - e)^2 \cdot \frac{(v - v') m \cdot m'}{m + m'}$. Tu

je e somnoživec (coëficient) prožnosti, torej $e = 1$ za popolnoma prožna (elastična) telesa, $e < 1$ za nepopolnoma prožna, in za neprožna naposled $e = 0$. Iz tega spoznamo, da ni razlike med živo silo pred udarom in po udaru le za telesa, ki so popolnoma prožna. Da bi se torej ohranila energija — in to vaš prirodo pisec trdi — moramo ali reči, da so atomi popolnoma prožni, ali pa se energija ne ohranja po goli gibni brzini, pač pa po silah. Prožnost pa je tudi sama že sila. V obeh slučajih je torej napačno, da je vsa dejavnost teles v trajavnosti snovi in pa v vzmožnosti, prenašati prejete udarce. In recimo tudi, da bi vaš prirodo pisec odgovoril: Da, da, prijatelji, ko bi bilo tako, izvestno, moj sestav bi bil dvomen. Ali vi ste računali, da delek udarja delek — premo, znano pa vam je morda, da neko gibanje slôve vrtinčasto, in to, gospôda slavna, vrtinčasto gibanje caruje po vesmiru! Dobro!«

Zopet nariše sličico, potegne črte, zaznamuje vrednosti, vse za vrtinčasto gibanje. Zopet se veseli svojih številčk, dokler nam ne dobi navadne in kotne brzine za vrtinčasto gibanje: $v' = v \cdot \frac{x^2 - ax}{x^2 + ab}$, pa $w' = w \cdot \frac{ab - bx}{x^2 + ab}$.¹⁾ Potem pa nam pretresa in razklada. Pomnožbe energije, pravi nam, ni nikdar, pretresujete, kakor hočete. Zednačenje je najugodnejši slučaj, a kako redek v pogledu na navadne odnošaje. Skoro zmerom pa je izguba. Ko bi bila telesa res sestavljena iz atomov brez sil, ki bi na najraznejše načine udarjali drug ob drugega, to bi mi nikoli kratko ni malo ne mogli pojmiti, kako se more ohraniti gibanje brez pomanjšanja energije!

Sedaj pa ni treba posebne modrosti, da napravite sklep. Ali je to veda, ali je tudi podmena (hipoteza), ki je s prirodo in nje zakoni v opreki? Podmena ne sme imeti v sebi prekoslovij, nasprotovati ne sme nobenemu pojavu, in vse mora razložiti, za kar je uprav podmena.

Mi sicer nismo vsega kar do dna umeli, tudi nekam dolgočasno se nam

¹⁾ Mattiussi: Elementi di Meccanica razionale, pag. 287. in pag. 391. (lith.)

je zdelo to računanje, a toliko pa nam je pač znano, da gre številkam časi tudi verjeti, čeprav ne vsekdar, in pa, ali nismo tudi mi sami majali z glavo ob onem sestavu? Saj se nam je zdelo, sila mora biti v prirodi, kaj pa da! Samo nekaj nas še tišči. Dokaz, dokaz! Povemo ga možu. Zopet mu zaigra oni pomilovalni nasmeh okrog usten: »To morajo biti prvine teles, v kar se raztvori telo . . . Hé, hé, lepo je, lepo, da vam je dal baš ta dokaz! In vas je preveril, ka-li? Zategnil vam je zadrگو! Seveda, če ga prebereš, nič mu ni posebnega reči, in v onih preperelih pregradah: Barbara, Celarent, Darii . . . mu tudi lahko poiščete krstnega lista. A kaj, ko bi mi tako-le rekli: To morajo biti prvine, v kar se raztvori telo. A telo se raztvori v molekule. Torej so molekule prvine. No, ali vidite? S takim prorekom mi vse lahko dokažemo. Toliko pa še vedno poznamo kemijo, da ne verujemo kar na besedo! Kemijski sestavljena telesa se raztvorjajo v molekule. Naposled seveda bi se razkrojila vsa telesa do atomov, ko bi jih delili in delili. Prav za prav pa atomov še nikdo videl ni. Kar imenujemo atom, to so le izračunali. Pa bodi kakor koli. Vsekakor ostaja še vprašanje, imajo-li tudi atomi še svoje prvine, zakaj nam se le zdi, da so tudi atomi še telesa. Torej to so prvine, v kar se raztvori telo končno ali kemijski ali kakor koli.

A dobro je, da vam je izročil baš ta dokaz. Vi, kaj pa da, želite, da vam tudi jaz povem svoje mnenje? No, jaz vam ne bodem razlagal in prédel na dolgo in široko svojega sestava, dal vam bodem samo kvasú. Z ene strani

ste se pač preverili, da brez sil ne moremo životariti po tej zemlji. Z druge strani pa je resnica, da so atomi še telesa. Na to ste mi pristali. To pa je uprav podlaga mojemu razmišljanju. Bodi telesa še tako majhno, razsežno je, in kar je razsežno, ima dele vsaj v možnosti, in ni prekoslóvja v tem, da kako više bitje razdeli del v še manjše delke. Seveda atomisti hitro pristavljajo: Se vé, po sebi, metafiziški, so atomi delni, a fiziški ne. Verjemi, kdor hoče, a meni pustite, da dvomim, dokler ne odgovoré vprašanju: zakaj? Do tedaj pa jaz tako-le sklepam: Če ima atom delke, niso atomi prvine, marveč delki. A tudi delke še lahko delimo. Torej tudi ti še niso prvine. Dokler so delki razsežni, imajo še delčke, potemtakem pred seboj še prostejše prvine. Torej prava in prva prvina mora biti nekaj nerazsežnega, enovitega, imenujte to silo, podstat, ali kakor hočete.

Ta sestav je že sila star. V nekoliko drugi obliki ga je učil že Pitagora, Leibnitz in o. Bosković, Kant in Herbart, vsi se zlagajo vsaj v bistvu, le da nekateri hoté imeti podstati, drugi sile.

Če govorimo o silah, morajo biti odbojne in privlačne. Ko bi namreč ne bilo odbojnih, prodirale bi se vse prvine v eni in isti točki. To so vedeli že stari: puncta aut non se tangunt, aut se tangunt iuxta se tota. Ko bi pa bile samo odbojne, razpršile bi se zopet prvine po vesmiru in ne bilo bi pravih teles. — Jaz mislim, da lože razložimo prirodne pojave s silami. Izvestno pa je, da so prvine enovite. Toda kakor sem rekel, jaz sem vam podal samo kvasú.

(Dalje.)

Z j u t r a j .

Po pisanem dolú vir šumljá
Srebrnočist,

Po drevju sí jutranji vetrec igra,
Trepeče pri listu list.

Le vetrec igràj sí, in šúmi v dol
Planinski vir.

Dobrotno hladíta človeško bol
In v prsa selíta mir!

M. O.

Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu.

(Piše Fr. S. Lekše.)

(Dalje.)

11. „**Hoteti, hočem**.“ Malo je besed, katere bi se tako neumestno in pogrešno vpotrebljevale, kakor glagol »hoteti«. In to se dogaja v slovenščini v pisavi in še češče v govoru. Na to je že nekaj opozoril Anton Raič¹⁾ pišoč: »Nekterikrati je grški ali latinski futur preložen s sedanjikom α) hoteti . . . tu se ne izraža pravi futur . . ., iztiče se volja ter je po nemškem načinu: n. pr. hočo dati: tibi hočo te ključe dati od tega nebeskiga kralevstva, dir will ich die schlüssel des himmelreiches geben, дамъ тебѣ ключе . . . δώσω σοι τὰς κλεῖς . . . tibi dabo claves . . . hren. tebi hočem dati ključe . . . petr. tebe dam klyče . . . küzm. dam tebi klüče . . . C. šte ti dam ključeve-te, na carstvo nebesno. s. daću ti ključeve od . . . 68. hočo priti: ako jest tjakaj pujdem inu vom te mestu perpravim, hočo jest zupet priti . . . ich will wiederum kommen . . . í ešte ido pakie pridó . . . itd.« Na takšne primere naletimo lahko tu in tam po starih naših knjigah.

Toda ne rabi se »hoteti« samo v rečenem načinu pogrešno, ampak tudi sicer. Izrečno je navaden ta glagol na mestu, kjer bi trebalo, da postavimo nedovršnik. Zakaj »hoteti« je samo na svojem mestu, kadar imamo samo voljo kaj storiti in se nismo lotili posla. Kadar smo pa že kaj začeli, poprijeli se že česa, pa nismo dovršili, ali nismo mogli nadaljevati, treba, da vselej rabimo nedovršni glagol. Postavim: »tatovi so hoteli odpreti vrata in vse pokrasti v hiši«, t. j. imeli so voljo, ali prejmer so se lotili dela, bili so preplašeni. Medtem pa bi bilo pogrešno govoriti in pisati: »na vratih smo opazili, da so jih hoteli tatovi odpreti, vsa ključavnica je pokvarjena«, marveč: »da so jih odpirali«

(ali ne odprli). Zakaj tu so se že res poprijeli dela. Srečam prijatelja pri vratih, katera ravno zapira ter mi reče: »ravno sem hotel iti na sprehod«, kar je sevé pogrešno, namesto: »ravno odhajam na sprehod«. Zakaj on ni imel samo volje, marveč je že res na potu. Takisto je pogrešno, kar se tolikokrat sliši: »hoteli so me pregovoriti, hoteli so me seboj spraviti«, namesto: »pregovarjali so me, seboj so me spravljali« (pa ne pregovorili, ne seboj spravili). Smešni so germanizmi (nemčizne): »od žalosti mi je hotelo srce pokniti«, namesto: »od žalosti mi je srce pokalo« in dr., »o tem hočem vam govoriti, povedati, pisati, nadaljevati itd. drugikrat«, namesto: »o tem spregovorim, povem, pisal bom, nadaljeval bom drugikrat«. Takisto »nečem trditi, reči . . .« namesto: »ne trdim, ne pravim« . . . kakor tudi »tukaj si hočemo počiniti« namesto: »počinimo si«. »Naj dela, kar hoče« namesto: »naj dela, kar dela«. »Vidiš, kaj daja — koliko daja — naj daja, koliko, kaj hoče« namesto: »naj daja, kaj, koliko daja«. Pogrešno je tudi »hoteti« soseb v dramatičnih delih. N. pr. »Ko hoče oditi, vstopi gospa«,¹⁾ namesto: »Kadar odhaja, kadar, ko je odhajal, vstopi gospa«. »Zgrabila sta se in ga je hotel vreči« namesto: »metal ga je« (ali ne vrgel). Podobno po nemško zasukano rabimo Slovenci tudi glagol:

12. „**Smeti, smem**.“ N. pr. »ne smeš si misliti«, namesto: »ne misli si, ne mislite si« . . . »ne smete zameriti, če vam to povem«, namesto: »ne zamerite« . . . »ne smemo se temu čuditi«, namesto: »ne čudimo se temu«. Takšnih vzgledov so polni naši listi in v govoru kar mrgoli takšnih nemčizen. Zato pa mislimo slovenski in bomo tudi po slovensko govorili in pisali.

¹⁾ Prim. Stapleton. Neznane prelaga telja evangelija preloženega po Stapl. Ljubl. 1888, str. 97.

¹⁾ »Dom in Svet« 1891, str. 114.

13. „*Morati, moram*“, piše nekje Živanović je v mnogih primerih nemčizna v srbskem jeziku. Mesto »morati« vpotrebljajmo »trebati«, pravi rečeni izvrstni poznavatelj srbskega in drugih slovanskih jezikov seoseb pa staroslovenskega jezika. To bi tudi jaz rekel za slovenski jezik. Zakaj »morati«, kakor ga navadno mi vpotrebljajemo v slovenščini, izostal bi lahko čisto, ker je navadno po nemškem mišljenju. Navadno slišimo in beremo, postavim: »moram vas še na to opozoriti, še vam moram to povedati« itd., namesto: »opozarjam vas še na to, naj vam še to povem« itd. Nemški »ich müsstes ein Narr sein«, sloveni se popolnoma krivo, namreč: »moral bi norec biti«, namesto: »vsaj nisem znorel, zblaznil«... Takisto so pogrešne navadne fraze v govorici: »ta mora bogat biti, ta mora učen biti, kdor je to napravil, izumel, moral je, kunšten biti« itd., namesto: »ta je bogat, ta je učen, kdor je to napravil, izumel, je premeten, pameten, umetalen...« »Iz tega se vidi, kako ga je moral ljubiti«, namesto: »kako ga je ljubil« itd.

14. „*Gotov biti ali kali?*“ Beseda »gotov biti« fertig sein je navadno povsod nemčizna v pomenu: »gotov biti z nečim« = fertig mit etwas sein. Ta spaka se je globoko vjedla že v našo govorico in na žalost tudi v pisavo.

Samo vzgled: »Pri juhi se je vrišč nekoliko polegel. Poročnik se je podvival, da je prvi bil gotov, potem vstane in jame govoriti.«¹⁾ V tem stavku sta samo dve hibi, namreč: »gotov« in »jame govoriti«, namesto: »Poročnik se je podvival, da je bil prvi pojedel (juho), potem vstane in spregovori«. Takisto se pogrešno govori: »počakaj, nisem še gotov s pisanjem, z oranjem, kopanjem, mlačtvom, šivanjem« itd., namesto: »še nisem dopisal, spisal, dooral, dokopal, skopal, domlatil, omlatil, sešival, došival«. Prav dobro, kakor sem slišal praviti, nemški »fertig« vpotrebljujejo štajerski Slovenci okoli Ljutomera. Čevljarji pravijo, danes bodemo ali danes smo došivali; mlatiči, danes smo domlatili itd. Murko piše tudi nekje²⁾ »seid ihr schon mit der Arbeit fertig, ali ste že svoje delo opravili?« Da je res smešen »gotov« - tudi »firtig« v slovenščini, pričajo nam razni narodni dovtipi, od katerih le najnavadnejši povem. Prašaš li koga: »si-li gotov, da greva«, na kar ti bo navadno nepokvarjen Slovenec odgovoril: »že davno, že dvajset let«... Zatorej pustimo Nemcu, kar je njegovega, in oklenimo se svojega.

(Dalje.)

¹⁾ »Ljubljanski Zvon« 1890, str. 396.

²⁾ Cfr. Murko Grammatik.

„Ruska biblioteka“ in naši prevodi slovanskih izvirnikov.

(Spisal V. B.)

(Dalje.)

Stem, kar je prinesel v številku 4. »Dom in Svet« v tem predalu, menim, da smo storili svojo dolžnost i nasproti slovenskemu občinstvu i izdajatelju »Ruske biblioteka«. A škodilo ne bode, če slednjič še izpred domačih durij pometemo nekoliko smetij! Dotaknimo se z nekoliko be-

sedami slovenskih prevodov, zlasti iz ruščine, poljščine in češčine. V njih se nahajajo v izobilju vse tiste napake, katere je očital Jagić Harambašiću, in pa še nekaj drugih po vrhu; Jagić vsaj ničesar ne vé tožiti o slabi hrvaščini, menda se prevod še dosti gladko čita, a to se o naših prevodih ne more

vselej reči. Če se sme trditi že v obče o slovenskih pisateljih, da jih ni mnogo skrb čistote jezika, to velja ta resnica še posebno o naših prelagateljih; njih pisava je uprav »barbarska«, a njih prevodi so »z raskavo metlo na kup zdrgnjeni«. Toda odlikujejo se naši prevodi iz slovanskih literatur po nekih posebnih spakah mimo prevodov menda vsega sveta; naši prelagatelji bi si lahko dali patentovati te čudne »manire«, (a naj nikar ne mislijo, da so to »manire« v dobrem pomenu). O teh »špecialitetah« naših prelagateljev bi se dala z ozirom na posamezne prevode napisati cela razprava; čudno je, da je kritika doslej o njih molčala, a čutil jih je gotovo vsak čitatelj takovih prevodov, in morda marsikomu vzamem besedo iz ust, ako jih tu naštejmem ter na kratko obrišem.

Prva špecialiteta: menda po celem starem in novem svetu ne izbirajo in ne volijo predmetov za prevajanje tako brez ukusa, brez ozira na izvirnikovo važnost in vrednost, nego pri nas. O kakem sistematiškem načrtu, po katerem bi se prevajalo, o tem pri naš niti govora ni, niti ga ne more biti, ker nam nedostaje gmotnih sredstev, da bi vzdrževali stalno plačane prelagatelje; vse prelaganje je slučaju izročeno, od posameznikov volje, izobraženosti in ukusa zavisno. A toliko se vendar tudi od posameznika sme zahtevati, da se pouči, kaj literarni povestničarji pravijo o tistem delu, katero namerava preložiti na slovensščino, je-li ugledno in glasovito bodi v estetiškem ali političkem ali socialnem obziru. Če bi to storili takovi prelagatelji, ne bi se moglo zgoditi, kakor se godi res pri nas, da se nam ponujajo čisto obskurna »opuskula« iz ruščine, poljščine itd prevedena, katerih čisto ne pozna niti najšpecialnejša literarna povestnica, a nasproti smo prisiljeni, svetovno slavna dela ruskih romanopiscev čitati v nemških prevodih. Te prikazni si skoro ne morem drugače tolmačiti, nego da taki prelagatelji preložé prvo slovansko delo, katero jim pride v roke po katerem koli slepem slučaju, a mrzé trud in troške, ki bi jih jim prizadevalo nabavljenje slavnih izvirnikov ruskih.

Druga špecialiteta slovenskih prevodov je ta, da njih jezik ni novoslovenski, ampak rusko-slovenski, poljsko-slovenski in češko-slovenski; zakaj množina neprevedenih posebnostij ruskih, poljskih in čeških je toli ogromna, da se po njej bistveno izpreminja značaj prevodilnega jezika. Zanimivo bi bilo preiskovati vzroke tej nelepi prikazni; vsekakor bi bilo to patološko preiskovanje o duševnih zmožnostih dotičnih prevodilcev. A prosim jih, da naj premislijo in uvažijo samo to, da vsak tak rusizem, polonizem in čehizem — žal, da jih srečavamo ne samo na vsaki strani, ampak v vsaki vrsti — nas nemilo opominja na to, da nimamo v rokah izvirnika niti samostojnega četudi prevedenega umotvora, ampak kukaven — prevod. Da pri takem čitanju izgine vsa iluzija in ni možen nikakoršen užitek, tega takov prevodilec ne pomisli.

Tretja, a meni najmanj doumna posebnost nekaterih naših prelagajočih umetelnikov je pa ta, da ruskega, poljskega . . . izvirnika prozajiški tekst prevedó sicer dobro ali slabo, kakor si že koli bodi, a v prozo vpletene pesmi puščajo — neprevedene. Oni, ki so nekoliko obzirni, tolmačijo vsaj neznane izraze izvirnikove s slovenskimi prevedenkami pod črto, a nekaternikom se zazdeva tudi ta obzirnost do čitateljev odveč! Kateri količkaj pametni vzrok bi se dal navesti tej gorostasni praksi! Lenobe ali komoditete in nezmožnosti svoje gotovo nihče rad ne priznava, a taki prevodilci priznavajo jo na glas s takovim početjem: Si hi tacuerint, lapides (t. j. neprevedene pesmi) clamabunt!

A žalostna posledica teh osobitih nemarnostij? Da naših prevodov ne čita — nihče! Namen imajo samo ta, da polnijo naših političnih časopisov predale pod črto, mimo katerih vsakdo prehaja na dnevni red. Če doleti sreča take v feljtonih izešle prevode, da se ponatisnejo v posebno knjigo, čaka jih potem žalostna osoda pozabljenosti v zaprašenih zabojih na kakšnem temačnem podstrešju. Med svet pa izide jako malo iztisov.

In vendar kako neizmerno važnost bi moralo imeti ravno prevodno slovstvo zlasti pri nas! Izvirni naši proizvodi ne zadoščajo za naše duševne potrebe; srednje občinstvo hoče zabavnega berila mnogo, prav mnogo, in ker mu ga ne ponuja dovolj domače leposlovje, ki zadnja leta res peša, sega po nemškem blagu. Inde lacrimae! — Pravo čudo bi bilo, da se ne bi moglo pri nas

vzdržati podjetje, kateremu bi bil namen izdavatı izvrstne slovanske izvırnike v lepi slovenščini. A naravno, da bi se moralo ozirati tako podjetje zlasti na srednje sloje in na — ženski svet. — Vsa podoba kaže, da čakamo tujca, Nemca ali Žida, ki naj nam pokaže, kako lepo utegne uspevati »prevodna biblioteka!«

(Dalje.)

Doma in po svetu.

Pregled prosvétnega gibanja narodov.

Glavna seja društva sv. Jeronima.

Rakor vsako leto spomnimo se tudi letos glavne seje preko-ristnega društva svetega Jeronima, katera je bila dné 12. sušca t. l. v zagrebškem semenišču. Najpopreje so bile slovesne zadušnice za pokojnega društvenega pokrovitelja kardinala Mihalovića, kateri je bil društvu vedno zeló naklonjen in se ga spomnil še malo pred svojo smrtjo z darom 1000 gld. Prav zato se ga je pa tudi spomnil prav toplo društveni predsednik, preč. g. kanonik dr. Feliks Suk, ko je začel sejo z lepim govorom. Kratko, ali jedrnato nam je očrtal veliko znamenitost društva za prosveto in napredek naroda, saj mu je nalog z dobrimi knjigami odgojevati narod, oplemenjevati mu dušo in ga obogatiti s krepostmi in znanjem. Da povzdigne omika narod, ne zadošča, da postane in ostane svojina samo nekaterih stanov, ne, ona mora globokeje korenine pognati in nakvasiti, kakor duhovni kvas vse slojeve naroda, posebno pa one, iz katerih sosebnost crpi svojo moč društveni organizem, a to sta stanova kmetiški in obrtniški. Zato poziva preč. g. predsednik duhovnike, učitelje in uradnike, kateri so v vedni dotiki s preprostim narodom, koji naj-

bolje poznajo narod, njegove rane in vrline, da se spomnijo društva in ga priporočajo in širijo med narodom. Društvene knjige naj bi poplavile vso hrvaško domovino, prišle v vsako vasico in čitale se v vsaki kolibici, in tedaj ne bi bile one mrtvo blagó, nego živo seme, katero bi donášalo stoteren sad!

Delovanje društveno v preteklem letu je bilo dokaj povoljno. Društvo je izdalo štiri knjige, o katerih je »Dom in Svet« že obširneje poročal svojim čitateljem in katere so se tiskale v 60.600 iztisih. Posebno dobro se je obnesla »Danica«, društveni koledar, katera se je tiskala v 33.000 iztisih, vendar je do sedaj že povsem razprodana. Zato jo bode pa tudi društvo k letu izdalo v 35.000 iztisih, in sicer povečano za dve tiskani pôli, kar je tudi prav. »Danica« je knjiga, katera pride malone v vsako hišo, zato naj bi bila tudi po vsebini izvrstna in vsestranska, tako, da bi vsak njen čitatelj našel nekaj v njej, kar bi ga zanimalo. Zraven »Danice« bode izdalo društvo v l. 1891. še dve ali tri knjige, menda nadaljevanje »Pripoviesti iz hrv. poviesti« od prof. V. Klaića, »Zbirku moralnih pripoviedaka« od A. Harambašića in pa »Zemljopis za puk« od učitelja Matagića.

Društveno imovino so povečali nekateri plemeniti pokojniki, kateri so se

je spominjali v svojih oporokah; posnemajmo jih mi Slovenci pri svojih društvih. Imovina društvena je vsekako znatna in šteje 134.580 gld. 33 kr.; povečala se je od l. 1889. za 7441 gld. 38 kr., kar je izvestno lep napredek. Tudi si misli društvo še tekem t. l. sezidati društveno hišo.

Le nekaj bi želeli, da bi si društvo pridobilo še več udov. Do l. 1890. bilo jih je v društvo vpisanih 9196, kar je sicer lepo število, vendar mnogo in mnogo premalo za hrvaški narod. Bodimo odkritosrčni in recimo, da se Hrvatje še vedno premalo zanimajo za to tako koristno društvo. Najbolji dokaz je temu tudi glavna seja! Na sejo naj bi vendar prišlo lepo število udov iz vseh stanov, povedalo tamkaj svoje želje in pomagalo odboru z dobrimi nasveti. A v resnici pride na sejo le nekoliko, največ duhovne gospode in profesorjev, a obrtnikov, kmetovalcev, nižjih slojev naroda zamán iščeš. Naj bi tudi ti znali malo bolje za društvo, katero je največ zaradi njih utemeljeno, za društvo, v katerem smejo tudi oni slobodno izraziti svoje želje. V prospeh društva delati, bodi sveta dolžnost vsakega rodoljubnega Hrvata posebno v sedanjih hudih časih, ko pretí narodu od vseh stranij toliko sovražnikov, kateri mu hoté ali materijalno ali pa, kar je še huje, tudi duševno škoditi. Zavedajmo se te dolžnosti! In izvestno bode tedaj društvo tudi v svojih udih bolje napredovalo, širilo se na vse strani lepe hrvaške domovine, kar mu i mi od srca želimo.

—è.

O srbskem slovstvu leta 1890.

Pismo iz Slavonije.

Borba srbskega naroda za svoj jezik in narodnost je mnogo ovirala zadnja leta njegovo književno delovanje. Mnogi, kateri so v svojih prvih književnih delih pokazali lepih sposobnostij in od ka-

terih se je srbski narod mnogo nadejal, obrnili so se na politiško polje, a v naporni borbi za narodnost preostajalo jim je malo časa, da gojé lepo knjigo. Tudi nemila smrt ni prizanašala srbskemu narodu in mu pobrala mnogo zaslužnih sinov. In vendar je še precej lepo uspevala srbska knjiga v l. 1890. Oglejmo si malo najvažnejše književne pojave!

Središče, okrog katerega se zbirajo srbski pisatelji, je »Matica srpska«. V 65 letih svojega obstanka je obogatila »Matica« svoje slovstvo s 163 knjigami »Letopisa«, katerega izdaje vsako leto po štiri knjige. V »Letopisih« se je gojila od nekdanj največ zgodovinska, modroslovna stroka in pa kritika. V letopisih l. 1890. nahajamo: »Istorijsko-kritički pregled slovenske srpske gramatike do g. 1847.« od prof. Gj. Magaraševića in »Uče-

šće titelskog krajiškog šajkaškog batalijuna u austro-turskom ratu god. 1788 do 1791«, od A. Gjukića. Poleg teh spisov nahajamo v prvih treh knjigah dva zanimiva potopisa, eden po gorenji Slavoniji, a drugi po Srbiji; potem »Pjesme svakidanke«, katere je zložil slavni pesnik Jovan Hranilović; početak Ilijćeve razprave »Srbska demokracija u srednjem vijeku« in nekoliko kritik.

Rimski dostojanstvenik.

Nedavno priredili so v letopisu poseben oddelek: »Glasnik iz srpskog i slovenskog svijeta«. Tu je priobčil v zv. 163. Dr. Stevan Pavlović zanimivo razpravo: »Književnost v Slovenaca«. On pripoveduje kratko, vendar jezgrovito najznamenitejše momente iz Vaše književnosti od brizinskih spomenikov do danes.

Zadnja leta pojavilo se je med Srbi s te strani Save in Donave več leposlovnih listov, izmed katerih se je pa obdržal jedini »Javor«, kateri je stopil letos, dasi so razmere jako nepovoljne, v XVIII. leto svojega obstanka. Med sotrudniki v letu 1890. nahajamo lepo število odličnih književnikov, od katerih naj omenim Zmaja Jovana Jovanovića, M. Savića, L. P. Nenadovića, Šapčanina, M. Petrovića, Č. Mijatovića in druge, h katerim se je pridružilo mnogo mlajših močij. Izmed teh navedel bom le pripovedovalca J. Dobrojevića Nikolajevića, čegar povesti so dokaj izvrstne, le nekoliko preveč tendencijozne, kar mnogo manjša njihovo vrednost.

»Javor« prinaša tudi izvrstne prevode iz raznih slovanskih književnostij. Največ prestavlja iz poljščine N. Manojlović-Rajko, kateri je podal čitateljem že marsikateri dober prevod Kraszewskega, Sienkiewicza, Digasinskega i. dr. Tudi na slovensko književnost ne pozablja »Javor«.

Bogoslovno stroko zastopal je v l. 1890. list: »Glas Istine«. Zraven bogoslovnih razprav je prinašal tudi zgodovinske spise o naši cerkvi. »Glas Istine« zamenil je letos »Srpski Sion«, kateri izhaja na teden po enkrat.

Pedagogiška lista imeli so Srbi v letu 1890. dva: »Školski list« in »Novi vaspitač«; a mladeži sta prinašala: »Golub« in »Neven« dokaj zdrave hrane. Posebno »Neven« lahko tekmuje z raznimi otroškimi listi drugih večjih narodov, saj ga urejuje spretna roka Zmaja J. Jovanovića, a zato so ga tudi nazvali »Čika Jovinijem listom«. Posebno so izvrstne otroške pesmice Zmajeve, po njih je jako zaslužen za odgojo srbske mladine, kar je najbolje dokazal znani pedagog M. Nešković v razpravi: »Zmaj kao pedagog«.

Tudi l. 1890. je obiskala »bela smrt« srbski narod in vzela seboj tri zaslužne

pisatelje v najbolji dōbi njihovega življenja, in to publicista M. Dimitrijevića, zgodovinarja Vl. Krasića in najboljega pripovedovalca L. K. Lazarevića, kateri je napisal lepo število pripovedek, katere občudujejo tudi tuji narodi.

Vendar še drugi težak udarec je zadel lani srbsko slovstvo. Pred desetimi leti osnovala je rodoljubna srbska knjigarna »braće Jovanovića« v Pančevu »Narodno biblioteko«. V desetih letih je izdala v 216 zvezkih (à 16 nov.) 116 del od 78 pisateljev. Razven domačih spisov podajala je čitateljem dobre prevode znamenitih slovanskih in neslovanskih pisateljev. Tu so izešla dela Dositeja Obradovića, S. Popovića, Njegoša, J. Rajića in drugih. V tej biblioteki izešli so prevodi Erjavčevih: »Husarjev na Polici«, Jurčićevega: »Tugomerja« in Kersnikove: »Stare slike«. In vendar je ta prekoristna biblioteka lani zaspala, ker je ni podpiral srbski narod tako, kakor bi jo moral in kakor podpira razne spise dvojbene vrednosti, katere se k nam presajajo iz tujih književnostij.

Vsako srbsko srce je veselo pozdravilo probujenje naše nade — srbske mladeži na vseučilišču v Budimpešti. Ondukajšnji visokošolci združili so se v društvo: »Kolo mladih Srba«, kateremu je zadača delovati v korist svojega naroda. Društvo je zelo marljivo in izmed mnogih spisov, katere so spisali mladi rodoljubi, naj navedem le: »O postanku i razvitku bukvice«, »Prevod, te objašnjenje i primjedbe iz 1. pjevanja Omirove Ilijade«, »Pregled srbske istorije do Nemanića i u doba Nemanića« itd. Bodi jim to v ponos!

Bodi za danes dosti, drugikrat poskusil bom podati kratek pregled novejšega srbskega slovstva, da seznanim vsaj nekoliko drage brate Slovence z našo književnostjo in da tudi jaz nekoliko pomorem, da se južni Slovani malo bolje spoznamo in združimo. V to pomozi Bog!

Paka v Slavoniji 1. marcija 1891.

*Pop Veljko M. Lukić.*¹⁾

¹⁾ Veleč. g. Veljko Lukić je dober prijatelj Slovencev, zanima se živo za naše razmere in je priobčil že dokaj dobrih prevodov iz našega slovstva po raznih srbskih listih.

„Matica Slovenska“

je imela 15. aprila znamenito 88. odborovo skupščino. Gospod predsednik prof. J. Marn se je v primernih besedah spominjal pokojnikov: častnega člana slavnega dr. Frančiška Ks. viteza Miklošiča, društvenega ustanovnika ter odbornika deželnega glavarja dr. Josipa Poklukarja, ustanovnika in poverjenika, dekana in častnega kanonika Martina Skubica, ter ustanovnika kanonika A. Webra v Zagrebu, plodovitega hrvaškega pisatelja, ki je volil tudi naši »Matici« jeden odtis svojih del v devetih ukusno vezanih zvezkih. Dela svoja je bil dal pokojnik natisniti samo v 20 odtisih in so stali do štiri tisoč goldinarjev.

»Matica« bode izdala letos tri društvene knjige, namreč: 1. »Letopis« za l. 1891. Uredil ga bode g. prof. A. Bartel. 2. »Pegam in Lambergar«. Spisal dr. Fr. D. Ta zgodovinska povest, ki se že tiska kot VI. zvezek »Zabavne knjižnice«, se bode brez dvoma z velikim veseljem vsprejela od Matičarjev in — trdno upamo — »Matici« tudi mnogo novih udov privabila. 3. »Zgodovina Novega Mesta«, spisal profesor I. Vrhovec.

Dalje je odbor sklenil po nasvetu književnega odseka, da prične »Matica«

objavljati obširnejšo »Slovensko zgodovino« s podobami. Delo bode vodil g. prof. S. Rutar s pomočjo več sodelavnikov. Kot prvi zvezek te zgodovine se potrdi kot društvena knjiga za l. 1892: »Goriška«, iz peresa g. prof. Rutarja.

Izdavanje nameravanega časnika »Beseda«, ki naj bi služil slovenskemu jezikoznanstvu, se je z ozirom na pričujoče razmere čisto opustilo.

Gledé izdavanja znanstvenega časopisa, kateri so bili nekateri Matičarji pri lanskem občnem zboru nasvetovali, pa se je sprejel naslednji predlog književnega odseka: »Oziraje se na to, da se znanstvene razprave, kolikor jih dandanes spišejo slovenski pisatelji, lahko spravijo na dan po raznih dozdanjih glasilih (»Letopis«, »Zvon«, »Dom in Svet«, »Učiteljski Tovariš«, »Popotnik«, »Pravnik«, »Zgod. zbornik«, »Izvestja muzejskega društva« itd.), oziraje se dalje na to, da so se vsi dozdanji poskusi, osnovati znanstven časopis, pri nas ponesrečili (»Vestnik«, »Kres«, »Letopis 1878«) in naposled v poštev jemaje neveselo prikazen, da se od vseh stranij bolj oglašajo ostri kritiki, nego bistri podporniki, sklene se, da »Matica Slovenska« občnemu zboru ne bode priporočala izdavanja znanstvenega lista«.

Dr. J. L.

„Ave Maria“

(K sliki na strani 225.)

Ho zatone solnce žarko
In obmolkne prepelica,
Zvon zapoje s stolpa v vasi,
S pólja gre domov žanjica.

Tam pred znamenjem ob poti
Mlada mati poklekuje,
Ko na delo, ko gre z dela,
Božji Devi se zročuje . . .

Kar najbolje je na svetu,
Hoče tudi hčerki dati:
V marnosti in delu vadi,
Vadi jo v molitvi mati. —

»Lahko noč! počitek miren!«
Hčerki tvoji, tebi, mati,
Lahko peva v grmu slavec —
Slušaj — listje šepetá ti . . .

A. H.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Obrambni govori**«, Slovincem v premislek in prid sestavil dr. France Lampe. V Ljubljani. 1890. Cena 40 kr. — Ti govori so prihajali na dan v prilogah »Duh. Pastirja«, tu pa so zbrani na ponudbo Slovincem. Ne bomo jih ne hvalili ne priporočali, saj priporočja jih dovolj ime pisateljevo, pohvale pa jim gotovo ne bode odrekel nikdo, ako jih prebere in premisli z mirnim duhom. Sest govorov je namenjenih po vrsti: 1. Slovenskemu narodu, 2. Slovenski duhovščini, 3. Slovenskim rodoljubom, 4. se obrača na narodnost slovenske duhovščine, 5. Zakaj se gre, 6. Mir in sprava.

Namen pisateljev je lep in važen: ustavljati, zabranjevati ali vsaj omejevati in omehčavati prepire med Slovenci. Vsem prvakom in voditeljem raznih društev in strank bodo ti govori izvestno mnogo koristili, samo treba je, da jih prenesó v življenje.

Dr. J. J.

»**Pomladni glasi**«, posvečeni slovenski mladini. Uredil in založil Cirilski. V Ljubljani, 1891, vel. 16°, 120 str. Natisnila »Katoliška Tiskarna«. — Prav res: pomladni glasi so to, glasi za vse dobro in lepo unetih ljubljanskih bogoslovcev, mladih pisateljev, ljubeznivo govorečih slovenski mladini, kateri bodo — tako upamo — v kratkem dobri učitelji in vzgojitelji tudi z besedo in vzgledom. V vezani in nevezani besedi, v liricnih in epičnih pesmih, v povestih in pravljicah in v dramatičnih prizorih v »Glasih« poučujejo in zabavajo ljubo mladino; vspodbujajo jo k marljivosti, hvaležnosti, zvestobi, vernosti itd.

Mičen in jako vspodbudljiv je življenjepisa svetega Alojzija Gonzage od Josipa Benkoviča, prav spretnega pripovedovalca. — Svetemu Alojziju, angeljskemu mladeniču, čigar 300letni spomin se letos obhaja, in kateri je bil brez dvoma povod postanku te knjižice, posvečena je tudi prva pesmica: »Angeljskemu mladeniču« od A. Medveda, veččega pisatelja, in dramatična prizora: »Alozijeve slavnost« in »V Rim« od J. D. — Med povestmi se odlikuje: »Cerkvica v gozdu« od istega nadarjenega mladega pisatelja, med pesmimi pa »Pastirček Miha« Toneta Korinjskega, tudi sicer znanega po lepih epičnih pesmih. — Pa tudi druge povestice in pravljice so prav mične in vspodbudljive.

Jezik v »Pomladnih glasih« je prav lep in pravičen; vendar bi ne bilo škodilo, ko bi se bilo tu in tam še nekoliko opililo. Če se bode knjižica še enkrat natisnila, kar je zelo želeli, naj se

blagohotni ta sòvet uvažuje. — Toplo priporočamo to knjižico vsem mladino ljubom. »Pomladni glasi« so kaj pripravno spominsko darilo za Alojzijevo slavnost, ob koncu šolskega leta in v spomin prvega sv. obhajila; tudi vsaka šolarska knjižnica naj bi si je omislila. Knjižica stane samo 30 kr. (vez. 40) in se dobiva v »Katoliški Bukvarni« v Ljubljani. Kdor naroči 10 izvodov skupaj, dobi 1 izvod po vrhu. Dr. J. L.

Isti namen ima pri začetnikih in učencih po ljudskih šolah »**Podobica svetega Alojzija**« ali njegova pot v nebesa. Zvezek ta obsega 36 str. v 32° ter velja 5 kr. v »Katoliški Bukvarni«. — Berilo je pripravno in mikavno za mladino, dve precej dobri sliki še bolj poživite knjižico. Č. g. katehet Ant. Kržič je ustregel s tem mnogoterim. Ta »Podobica« je prišla na svetlo kot priloga »Krščanskega detoljuba«, katerega pri tej priliki priporočamo prav toplo. Ta »list za krščansko vzgojo in rešitev mladine« izhaja štirikrat na leto in stane le 40 kr.

»**Slike Sv. Križa pri Mariboru**« razložene v osemnajstih govorih. Spisal J. Sattler, župnik. Sv. Križ pri Mariboru 1890. Lastna založba. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. — Namen tej 139 str. debeli knjižici je po besedah g. pisatelja: »prvič, da bi župljani moji čim dalje bolj razumevali, kaj njim predstavljajo slike, in drugič, da bi se čisti dohodek, če ga bode kaj, porabil za cerkveno opravilo, katere je zelo mnogo še treba«. Namen je dober in knjižica je pripravna ga doseči, zato sme gospod pisatelj biti brez skrbi, da se mu izpolni njegova želja. Pisava je domača pa vendar zadosti izbrana, da je vsacemu doumna in ob enem napredna. »Slike« dobivajo se pri g. pisatelju in pri knjigotržcu Placarju v Mariboru po 25 kr.

»**Šmarnice**« Marijina visoka pesem ali magnifikat, sestavil Andrej Kalan, duhoven, z dovoljenjem prečastitega knezoškofijstva ljubljanskega. V Ljubljani 1891. Založila »Katoliška Bukvarna«. Cena v polusnju 80 kr., v usnju 1 gld., z zlato obrezo 1 gld. 20 kr., po pošti 5 kr. več.

»**Kako je izginil gozd**«. Povest. Spisal Hans Hopfen. Preložil Anton Funtek. V Ljubljani 1891. Založil Jan. Giontini. Str. 56. Cena 20 kr. — Dasi je povest le prestavljena, vendar je vredna, da se nekoliko natančneje ž njo seznanimo. Andreja Slaparja, posestnika lepega gozda, pregovori neki Lah, da mu proda les iz gozda. To je v veliko nevoljo Slaparjevemu hlapcu Tinetu, kateremu je sreča Slaparjeve družine zelo na srcu, dasi je preziran od svojega gospodarja in njegove hčere Ane. Izprevidel je, kaj se bode zgodilo, ker je njegov gospodar

prišel gozd posekavati. Vrhu tega premoti gospodarja še denar, da se pijančevanju udá, tako da ne zapravi le prve tretjine kupne cene, marveč tudi drugo, katero je pa šele po tožbi prejel, ker ga je Lah ukaniti hotel, trdeč, da les nima prednostij, katere bi po pogodbi moral imeti. Slaparjevo gospodarstvo je med tem vedno bolj propadalo, ker je bilo družini na prosto dano, da dela, kar hoče. A v neki viharni noči odnesejo nalivi rodovitno prst na obdelanem polju, katero je prej gozd čuval. »Gõri, kjer je stal gozd, zrcáli se solnčna svetloba na neplodni skali«. Grozovit plaz razvalin in puščobe pokriva polja Slaparjeva. Stari Slapar dolgov ne more poplačati, ker zadnjega dela kupne cene ni dobil zaradi odhoda Lahovega v svojo domovino. Prodano mu je vse. Preživi ga deloma občina, nekaj pa si sam prisluži kot dninar. Anica pa spozna iz obnašanja Tinetovega njegovo ljubezen ter mu oddá i svoje srce. Preživila se bodeta v mestu, kjer je Tine prevzel majhno prodajalnico.

Z malokatero povestjo bi se moglo narodu bolj vstreči, nego s to. Vredna je, da jo marljivo in s premislekom prečita vsak gospodar, zakaj v tej povesti bode spoznal, v kako korist so mu gozdi, kateri žal! vedno bolj ginejo tudi pri našem narodu. V isti namen je pridjana povesti tudi razprava »Varujte gozde!«, katero je bil napisal g. Ivan Šubic v »Koledarju družbe sv. Mohorja za l. 1888.« — G. prelagatelj je poskrbel, da je jezik v knjižici čist, a vendar domač.

»**Tiun-Lin**«, kitajski morski razbojnik. Iz nemškega prosto poslovenil Ivan Tkalec. V Ljubljani 1891. Založil in izdal Jan. Giontini. Str. 63. Cena 20 kr. — V knjižici se nam pripovedujejo zgodbe nekega Angleža, ki je bil od kitajskega morskega razbojnika Tiun-Lina ujet, a v kratkem se siloma ločil od neprijetne mu družbe korzarjev. Vemo, da slične povesti mladini priajajo, in tudi po tej lahko slastno pograbi. Zanima čitatelja do konca. — Dodana je knjižici še »Borba za stavo«, ki nam kaže prizor iz življenja na otoku Javi. — Ne moremo pa tako pohvalno, kakor v prejšnji knjižici omenjati jezika. Zlasti je dovolj nedoslednostij. Ne vemo, kako je prav korzarju imé, zakaj nahaja se Tiun-Lin, Tiun-Ling in Tiun Liun (str. 19). Pravilno je pisati »obala« in ne »obal« (str. 4), ker je ta beseda privzeta iz srbščine, in se ondi glasi »obala«. Bere se »časi« in »časih«, »poluotok« in »polnoč«. Za »orientirati« bi se morebiti tudi našla slovenska beseda. Najti je tudi drugih napak, zlasti slovničnih pogreškov. Slednjič se nam dozdeva, da smo to povest že brali v knjigi »Družbe sv. Mohorja«, ki ima naslov »Žalost in veselje«. — a.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

»**Na rodjenoj grudi**«. Ladanjske slike. Napisao Ksaver Šandor-Gjalski. »Zabavna knjižnica Matice hrvaške« svez. 132—134. — 8°. Str. 250. Cena 75 kr. — Med sedaj živečimi pripovedovalci hrvaškimi je Šandor Gjalski (Lju-

bomir pl. Babić) na odličnem, če ne na prvem mestu. Njegovi spisi, katerih je lepo število in kateri se predstavljajo na malo ne vse slovanske jezike, odlikujejo se po vernem realizmu; njegovi junaki živé med hrvaškim narodom, on nam ne pripoveduje samó, on nam slika s živimi, jasnimi bojami, a te slike zlaté mu zlati, blagodejni žarki vzvišenega idealizma. Posebna ljubezen navdušuje Gjalskega za njegov rodni kraj, za romantično Zagorje s svojimi holmci in vasicami, s starodavnimi gradovi ondukajšnjih plemenitašev — zagorskih sljivarjev, in prav to svoje Zagorje proslavil je pisatelj v svojih pripovedkah, kakor nobeden pred njim, a težko tudi za njim. Tudi v »rodjenoj grudi« vodi nas pisatelj s svojim junakom v svoje Zagorje, a predstavil nam ga je v mnogih, uprav umetniških, podrobnih slikah, zato je pa tudi okrstil svojo povest »selske slike«. Težko nam bi kdo bolje opisal narodno zagorsko življenje v jeseni in po zimi, kakor nam je ono opisano v ti povesti; med opise vpleteni so narodni običaji, a povsod opaziš neko blagoglasje in najraje bi nazval to povest: velika idila.

Né pričakuj velikih zapletov, pretresajočih prizorov, grdih zločinov, kakoršne s posebnim veseljem pripovedujejo neki drugi pisatelji hrvaški, misleč s tem spreobrniti in popraviti društvo ljudsko; ne, ne pričakuj tega: na deželi smo in pisatelj nas raje blaži s tiho, mirno selsko srečo, kakor da nam potresa mozeg z nenavadnimi prizori. Lav. Blinjević vrača se čez dolgo časa zopet na svoj dom. Tóda kako se vrača? Zapustil ga je navdušen za vse, kar je lepo in plemenito, dušo napolnjeval mu je idealizem, katerega mu je skoraj izpodjelo moderno ljudsko društvo: srce nadomestil mu je razum, poezijo proza. Hotel je delovati za narod, hotel je koristiti mnogim, nadejal se je pomoči od mnogih, a našel zlobo, hlinobo in egoizem. Dušo mu je napolnil pesimizem, gnalo ga je iz onega društva laži in zlobe in ravnodušen za vse, vrača se sedaj na rodni dom. Bode-li našel ondi zdravila svojemu duševnemu stanju? On sam ne veruje, da ga bode našel, in vendar ga je ozdravil rodni dom.

Ze prvi trenutki »na rodjenoj grudi«, v domačem gradu vzbudé v njem ugodne spomine na poprejšnja srečna leta in kmalu opazi veliko razliko med tihim selskim in bučnim svetskim življenjem. Vsaka stvarica, vsako drevesce, vse one tako drage mu osebe pripovedujejo mu o sreči, katero uživa človek na rojstvenem domu in od dne do dne gine njegov pesimizem, a vrača se mu zopet poprejšnje duševno stanje. Mojsterski nam je opisal pisatelj to spremembo v svojem junaku, dopustil nam je, da mu pogledamo v srce, pokazal nam je, kako se globoka rana celi »na rodjenoj grudi«. Da, ta »rodjena gruda«, starodavni domači gradič, njegovi prebivalci, dobra Vjera: vsi ti privežejo ga na deželo, on je tu srečen, drugače sodi o življenju, drugače o ljudéh in še veruje, da je tudi dobrih ljudij na zemlji. In, ko ga vabi zopet svetsko življenje v svoje krilo, ko se mu odpira lepa bodočnost, on ostaja na rodnem domu, privezan »na rodjenu grudu«.

Kaj pa porečemo o pojedinih osebah? Crtane so vse s posebno točnostjo in ljubeznijo, a iz njih diha, kakor sem že rekel, življenje. Posebno prikupljiva je oseba Vjerina, Lavovih roditeljev, starih slug, a odbija aristokratska ohola Vlasta, pravo protivje Vjerino, še bolj pa njen oče, brezsrčni, napuhneni oderuh, kateremu je domovina in sreča le njegov trebuh, njegova korist. Ni mi pa povšeči ono mesto, kjer Lavo očuti neko bratsko čustvo k mravljinčcem, in pa ono, kjer Vjera poljubljuje in objema svojo ruménko, ker, dasi moramo živali ljubiti, bratje jim vendar nismo, saj nas je mogočni Stvarnik mnogo povzdignil nad živali.

Lepo je vpletena povest o Blanši in pa o Lavovih mladih letih; človek se nehoté spomni na svoja mlada leta. Tudi vse druge podrobnosti so se pisatelju posrečile, saj je pisal knjižico z ljubeznijo k »rodjeni grudi«. Ne bodem se motil, če rečem, da je Lavo pisatelj sam, oni njegovi nazori, ona čustva, ona ljubezen Lavova k »rodjeni grudi«, vse to je pisateljevo — to so njegove misli, njegovo prepričanje. Zato ima cela povest nekak subjektiven značaj, ali baš to te osvaja, tudi tebi čitajočemu povest napolni se srce z ljubeznijo k oni grudi zemlje, kjer si se rodil in zadovoljen dovršiš knjigo. In kdo ne bi ljubil »rodjenu grudu?« —a.

»Zabluda matere.« Igrokaz u četiri čina, napisala Hermina Tomić. — Snov je povzela pisateljica iz namodnega življenja višjih krogov. Kaže nam zakon brez medsebojne ljubezni v njegovih nasledkih. Vlastelin Senković vzame Marijo, mladoletno, komaj doraslo devo. Sirota bila je siromašna, »pa su mu ju njezini roditelji brže boljše na vrat objesili, samo da je se što prije rieše«. Prikrade se v Senkovićevo obitelj »domači prijatelj« Veljković, epikurejec, udomači se počasi, pa zviti lisjak zna dobro skrivati svoje nakane.

Soproj po naključju spozna po listu brez podpisa, ki ga je hranila soproga, da ga ona slepi. Spodi jo; pa ona ne izda zapeljivca, dasi jo je pustil na cedilu. Med prvim in drugim dejanjem preteče štirinajst let. Veljković ostal je prijatelj Senkovićeve, snubi njegovo hčer Zoro, ali njegova ločena žena Marija to izvé, dokaže možu, da jej je bil Veljković tisti list pisal in tako zabrani zakon; toda mož je ne mara nazaj, češ, » jer žena, koja izda svojega moža, rug je i sramota doma, u kom živi, a prokletstvo djeci, kojoj život daje! Takovoj ženi nema obstanaka pod poštenim krovom.«

Osebe so prav vrlo po značajih risane, posebno pa Veljković, Marija in sluga Martin, ki dobro pozna gosposko življenje, njega običaje, razvade in slabosti.

Prav karakterističen je Veljkovićevo odgovor na Marijino očitjanje: »A što su onda sladke rieči od malu prije, kad ste me htjeli čok u nebesa punieti?« — »To su fraze, gospodjo, koje kažemo svakoj liepoj ženi, koja nas zanima, osobito u ladanjskoj samoći, gdje nam treba zabave.« — Zdrav realizem zastopa pisateljica, sentimentalnosti ne pozna, ostra pa pravična je njena sodba.

»Kita cvieća«, vesela igra u jednom činu. Napisala Hermina Tomić. Naslov je dala pisateljica igri po šopku, ki »nije pogodilo pravo adresu«. — Kratka, a živahna je. Osebe činijo same, pisateljica pa se zna dobro skrivati za osebami, ki je pošilja na oder. Osebe govore same, vsaka po svojem značaju, ne pa po pisateljičinih nazorih. Ta velevažna lastnost se dokaj pogosto pogreša v drami. »Vienac« sklepa v 5. številki tega letnika k sliki g. Hermine Tomić tako-le: »Zaista, to bi liepo, krasno bilo, da imamo mnogo takvih Hrovatica, kakva nam je dična i umna gospodja Hermina Tomić«.

Mislím, da bo vsakdo z »Viencem« enako sodil o hrvaški pisateljici, kdorkoli bere igrokaz in veselo igro Hermine Tomičeve.

»Iz primorskog života.« Pripovijeda Simo Matavulj. 169 str. — Pet lepih povestic je napisal Matavulj. Druga je lepša od druge. Po vseh veje duh zdravih dovtipov in vedrega, neprisiljenega humorja. Njegovi Primorci v kršni Dalmaciji vse vedó, vse znajo, vse razsodijo. »Ima li morâ, vidinâ, vještica, vjedogonja, zduhača, gvozdenzubâ i ostalih utvora?« Kdor ne veruje, nasprotuje mišljenju »četiri tisuče krštenih glava, te vjerovanje tolika naroda nije, valjda, sitnica«. Pa dasi so zvedeni, imajo le človeške slabosti in napake, kakor po drugodi. »Ljubav nije šala ni u Rebesinju«. Ni jih veliko pisateljev, ki bi tako poljudno, tako živahno, ob enem pa tako čisto pisali, kakor Matavulj. — Po pravici pravi »Vienac« v 3. številki str. 44.: »On je originalan pripoviedač, pun zdrava opažanja i humora, a poznaje svoje ljude upravo u dušu«.

Nikomur, ménim, ne bo žal, kdor si naroči to knjižico, ki stane 75 kr.; med drugimi razpravami bo izvedel velevažno tajnost: »Je li se Čevrlja ogriješio«.

Severus.

DRUGA SLOVSTVA IN MUZIKALIJE.

Na novo je izšla v 20 sešitkih po 60 kr. gosp. prof. dr. Gregorija Kreka »**Einleitung in die slavische Literaturgeschichte**«, II. Auflage. V Gradcu pri Leuschner & Lubensky-u. — Celo delo obsega 887 strani in ima naslednjo razdelitev. Erstes Buch. Die hauptsächlichsten Nachrichten der linguistischen Paläontologie und der älteren Schriftsteller über die Sprache, die Geschieke und den Culturgrad der alten Slaven (3—476). Zweites Buch. Allgemeine Bemerkungen über die slavische traditionelle Literatur und deren Beziehung zur Culturgeschichte, zunächst zur Mythologie (477 do 887). Kdor želi zanesljivih poročil o starodavnih časih slovanstva, najde jih v tej učeni in zanimivi knjigi.

»Gorske cvetlice«. Slovenski napevi za mešan zbor, zložil Janez Laharnar. — Ko smo ta zvezek pregledali, z veseljem smo ga položili na mizo. Hvala Bogu, nekaj novega, kar se mladini lahko dá v roke. Pesmi so prav ljubeznive, mične, žive, iz srca privrele, lep

muzikaličen stavek, fini okus. Gospod skladatelj bi na tem polju lahko pomnožil našo glasbeno literaturo s pravimi cveticami. Škoda je le, da je avtografija tako slaba. Take pesmi zaslužijo, da se tiskajo s tipami. Res, da je nekoliko dražje, a koliko je prozornejše in dostojnejše!

Laharnarjeve pesmi bodo prav dobro došle društvom, zlasti gimnazijam in učiteljiščem. Dobé se pri gosp. skladatelju na Št. Viški Gori, pošta Sv. Lucija, in pri Gašparju Likarju, knjigotržcu v Gorici po 50 kr., s pošto veljajo 5 kr. več.

P. H. S.

Raznoterosti.

Naše slike.

Sv. Lucija ob Soči se šteje po vsi pravici med najlepše górske kraje. Nekaj idilnega in simpatičnega ima na sebi. Leži krasno na levem bregu Soče in na desnem Idrijice. Strugo Idrijice kaže na sliki divji, kakih 30 metrov globoki prepad, v katerem reka šumeč naprej drvi vkle-njena v skalnato ječo. Soča teče prek hriba. Obe reki prideta pod vasjo skupaj ter se v presrčnem poljubu neločljivo spojita. Kaj takega, kakor je Sočina in Idrijčina struga, se ne vidi kmalu. Žal, da prav te naravine lepote slika ne kaže popolnoma.

Druga slika kaže moment **odkrivanja prazgodovinskih grobov**. Delavci so zamaknjeni v delo. Prvi odrivajo zemljo, drugi zasledujejo s paznim očesom starinske reči: zaponke, posodice itd. Gospod Szombaty, voditelj dela za dunajski muzej, nekaj zapisuje. Grof Attems je prišel iz Gorice ogledat si grobišče, stoji med delavci, pozna se po belem klobuku in gospodski opravi.

Soproga barona Bianchi-a, fotografa, zadošča svoji radovednosti. Pod šatorom in solnčnikom vidijo se na tleh beli prti, na katere se skrbno pospravljajo najdene lepote reči. Vsak prt ima svojo številko in črko M. = muzej. Radi prazgodovinskih in zgodovinskih grobov znana je Sv. Lucija od Berolina do Rima. Sam Virchow prišel si je ogledat grobišče pred nekoliko leti. Dr. Marchesetti, voditelj izkopavanja za tržaški muzej, napisal je o Sv. Luciji že več učenih razprav, ki so zaslovele po učenem svetu ter pridobile njemu slavo učenjaka, a Sv. Luciji primerno imenitnost.

J. Fabijan.

Ave Maria. Glej pesem k tej sliki na str. 235. Med tiskom smo pokazali sliko pesniku, in v znamenje, da mu je všeč, nam je kmalu potem podaril to lepo pesmico.

Rimski dostojanstvenik je bronasti kip Rimljana v ljubljanskem muzeju, najden pri stavbi kazine 16. aprila 1836 dva metra globoko pod zemljo med ostanki starega pokopališča.

Kip je pozlačen in tiči na železnem drogu, kateri sega skozi kamenito kačko in kapitel korintiške vrste. Steber je bil štiri metre visok in na njegovem podnožju je bil napis vrezan; žal, da se ni pri tej priliki naprej kopalo.

Kip je bil spomenik tukaj poleg ceste v Norik pokopanega premožnega meščana stare Akviline, postavljen ob koncu 3. ali v začetku 4. stoletja po Kr.

Rimljani so imeli navado delati podobe pokopanih na nagrobne kamene; bogatašem so se tudi celi kipi postavljali. Tako so našli v Pompejih kipa L. Gaia Labea, sodnika (II vir iuridicundo) in soproge njegove na grobih. Oba kipa sta sedaj v Napoljskem muzeju (museo Borbonico).

Prof. A. M.

† Jurij Eisenhut

hrvaški skladatelj, je umrl v Zagrebu dne 2. malega travna v najlepši dóbi. Pokojnik se je rodil v Zagrebu l. 1841., kjer se je že kot gimnazijec odlikoval v petju in v glasbi. Da bi šel na Dunaj na konservatorij, ni mu bilo mogoče, ker ni dobil podpore, a zato se je pridno vadil sam ter se do tolike večšine v glasbi popel največ samouk.

Vse dni svojega kratkega življenja je pokojnik delal za hrvaško pesem in glasbo. Zložil je mnogo četverospbevov, katere tudi Slovenci radi pojejo, — kakor n. pr.: »San«, »Balkanske se zemlje«, »Tebe zlato« i. dr. — več plesnih rečij, tri ouverture in drami: »Sejслав Ljuti« in »Petar Bačić«.

Vse njegove skladbe, posebno pa »Seljanka«, pokazujejo nam pokojnika kot veččaka. — Bodi temu zaslužnemu hrvaškemu skladatelju tudi med nami blag spomin!

V.

»**Stenograf**«. Meseca januarija je bil pri občnem zboru hrvaškega stenografskega društva pooblaščen društveni odbor, da izdaja društveno glasilo. To naj bi nadomeščalo hrvaško učno stenografsko knjigo, ker se je pričela hrvaška mladina precèj s stenografijo baviti. Prva listova številka je izšla meseca marca. Urednik glasilu je sedanji društveni predsednik prof. Fr. Magdić. Lahko bi naročali tudi slovenski dijaki »Stenograf«-a, ker se je pričelo, kakor čujemo, tudi na ljubljanski gimnaziji poučevati v slovenski stenografiji ter so bila za to privzeta večinoma ista znamenja, kakoršna ima hrvaška stenografija. Glasilo »Stenograf« bode izhajalo vsak mesec, razven o počitnicah, ter stane za celo leto za dijake le 1 gld., sicer 2 gld.

—d.

Slovenska prisega iz začetka 18. stoletja.

V župnijskem arhivu v Št. Vidu pri Zatičini je rokopis v mali četverki, vezan v trde z barvenim papirjem preoblečene platnice s hrbtno iz rujavega usnja. Knjiga ima 88 po 20,3 cm visokih in 15,5 cm širokih listov. Prvi list je prazen, na prvi strani drugega lista je naslov: »Nota eorum, | Quae in praxi observan | ad debitè exercendam | Curam animarum, | Apud Revmum, et Illmum, Dnum | Maximilianu Leopoldum | Ralp. Plebanu Stainenfe? | ab | anno 1719, mense Januario«. Knjiga je nekak navod k urejevanju cerkvenih uradnih spisov, obsega tudi koncepte pobotnic, dolžnih, kupnih in drugih pisem, katere je potreboval osobito oni župnik, kateri je imel podložnike. V rokopisu je tudi nekaj izvornikov prepisanih. Spisi so latinski in nemški, le prisega, katere je narekaval prisega-jočemu v domačem jeziku, so slovenske. Iste obsegajo 6 in $\frac{2}{3}$ strani in jeden vložen 12 cm dolg in 9 cm širok listek.

Knjigo je prepisal Janez Dizma Florijančič pl. Grienfeld, kateri je bil preje župnik v Višnji Gori; v Št. Vidu pri Zatičini pa od leta 1738. do 1752. kot pravi župnik, od 1753. do 1757. pa kot »parochus emeritus«.

Tu ni mesta opisovati ves rokopis, za nas je znamenita samo prisega. Jeli jo je sam sestavil, ali tudi prepisal, ne vem; to pa je gotovo, da jo je v knjigo vpisal še le po letu 1727., zakaj sledi za prepisom resnične po njem vložene pritožbe do mestnega sodnika višnjjskega »sub dato Pfarrhoff Weyxelburg den 15. Julij 1727. — Meines Ehrenvest(en) h(ern) dienstwill(iger) Joh. Difmas Flor(ianzhizh) als Statpfarrer zu W(e)y(x)lburg.

Na listku je zapisano:

»Ich, Johann Kasteliz, perhhefhem, de me je ranke Ferlait kladnzo, zheule, inu eno telleteno fhenkou, inu po merneka ufhenize na lafsu dote oblubel«.

Fórmula juramenti de indicenda veritate.

Jeft N. N. Perhhefhem Bogu ozhetu, Bogu finu, Inu Bogu Svetomo Ducho, te nar Svettefhe, naifdelene Bosje Trojze, inu oblubem ta pravo zifto refniza povedat od tega vfsega, od kateriga jeft Bodem vprafhan, kar (Eg) provda, fa katera fem poklizan, Sadene, inu de nozhem if nobene briafnofte, fouraftva, nida, Strahu, dobizka, alle darù, ja fa nobene druge rezhi vollo, na vfsem fvetu, kar bi zlovefka pamet inu modruft se mogla smiflite refniza fataite, alli famouzgate. Kakor meni Gofpud Buch pomagai, ta vfsku Ifvolena bref madefha fpozhetta Diviza inu matti bosja Maria, vfse Bosje Svetnike, inu ta S. Bosje Evangelium. Amen. (haec vltima particula addit, qdó juramentu fit tactif SS. Evangelijs).

Poleg tega vzorca prisega za potrjenje resnice je še več drugih v rokopisu, ker pa niso mnogo drugačni, smo objavili le tega, ki je najbolj obširen.

K. Črnologar.

Hadrijan. Hadrijan, rimski cesar, je razumel matematiko, zvezdoznanstvo, pesništvo, filozofijo, zdravilstvo. Bil je tudi izvrsten podobar. Spomin je imel jako dober. Vedel je imena krajev in rek, koder je hodil, celó imena vseh vojakov vojne svoje. Pesmi je zlagal latinski in grški. Še na smrtni postelji je zložil duši svoji za odhodnjo to-le pesmico:

Animula, vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Quae nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut soles, dabis jocos.¹⁾ Fr. M.

Narodno blago.

Nekaj redkejših besedij iz Poljan pri Ribnici.

(Zapisal Ivan Zupanec.)

- Plužnja = kolica, voziček pri plugu.
Prélica = lopatica za pletev.
Vot'ka = lopatica pri plugu.
Ostrnica = drog z roglji od vej, na katerem se suši detelja.
Črtalo = grablje z dvema zobovoma za sajenje turšice.
Grabljšče = držalo pri grabljah.
Lunek = žrebelj, ki drži kolo na osi (pri vozu).
Usekalknik = za otrnitev goreče sveče.
Kósje = držalo pri kosi.
Platišče = obod pri kolesu (leseni).
Ušesnik = orodje za vrtanje ušes pri škafih.
Pajdižen, fajdižen = priljuden, zgovoren.
Vtornik = orodje, s katerim se naredi »graben« za dno pri škafih.
Natezalknik = orodje za natezanje obročev.
Zabadava = zastonj.
Črnovica = črna lisa (od udarca).
Pilek = spodnji zamašek pri sodu (čep).
Osušno = jako suho.
Členkati = klepetati.
Členkalo = klepetec, klepetulja.
Presno maslo = surovo maslo.
Čebuljek = čebulja za seme.
Lukek = drobnjak.
Valjenec = Blech.
Kozulja = Dolde.
Dragoletnik = človek, ki hoče imeti preplano vsako reč.
Vrzelica = freier, leerer Zwischenraum.
Pritiskanec, pritiskovec = tepkovec, jabolčnik (pijača iz tepek ali jabolok).
Pasanke = otrobi.
Petroljevec = sod, v katerem je bil petrolej, pa tudi sod te velikosti.
Dojužnik = predjužnik (malo kosilo pred poldnem).
Živa seč = živa meja, živ plot.
Lakotnik = lij (skozi kateri teče vino v sod).
Sanjalo = malo ali nič misleči človek.

¹⁾ Dušica, nestalna, dobrikova, gostja in spremljevalka telesa, ki pojdeš sedaj v temne, mrzle, puste kraje, ter se ne bodeš, kakor si vajena, šalila.

Iz potne torbe.

V Tiberiji, dné 5. aprila 1891.

Ko si doma, hrepeniš po tujini; ko si na tujem, vleče te srce domov in v spominu se ti kaže domovina tako lepa, tako čarobna, da se ti vsa lepota tujih krajev zdi le nekak odsev domovine. A tu pa tam te le premaga v tujini krasota raznih prizorov: ném obstojiš in gledaš, še sapa ti zastaja — in to je najboljša priča, da je pred teboj res kaj nenavadnega.

Ako si potoval, dragi čitatelj, po tujih krajih, izkusil si prav to, kar sem napisal. Umevaš pa tudi, kaj se mi je godilo v srcu, ko sem zagledal prvič tiberijsko ali genezareško jezero, ki se imenuje tudi galilejsko morje. Mnogo sem preje čul in čital o lepoti jezera in njegove okolice. Ako bi se mi tudi ne bili vzbujali spomini o prevažnih dogodkih iz življenja našega Zveličarja, kot prijatelja prirode bi me bila morala zanimati razna poročila o tem čudovitem kraju.

A kaj! Človek je le preveč telesen; telesnost ga tlači in ga oklepa od vseh strani. To sem le preveč čutil, ko sem v mali družbi jahal proti Tiberiji. Solnce popoldansko se je upiralo z vso silo v hrbet, da ga ni niti solnčnik mogel braniti; od razgretih tal se je dvigal vroči vzduh, seveda tudi prah; ako nisi jako vajen jezdarjenja, truden si pač, bivši kakih 6—7 ur na konju, tako tudi jaz. In žeja, žeja! Mislim sem med potom: sedaj le, tam za ono višino, zagledaš Tiberijo. A planjava se polagoma zvišuje: vedno dalje in dalje mi uhaja pogled, jezera še nikjer ni. Treba se je udati usodi: naj sem žejen, truden, nevoljen, jedenkrat hode pač konec še te poti. Tako si mislim in poženem konja na bližnjo višino. A kaj je to? Zabliskalo se je v višavi kakor srebro in okrog — daleč tam — se vije gorovje kot temen pas med obzorjem in jezerom. To je tiberijsko jezero!

Nepopisen je bil ta prizor. Zares, le nenavadna prirodna lepota je mogla vzdramiti otrplega duha. Gledal sem in strmel. Sedaj, ko ogledujem to jezero od blizu in poznam bolje njegovo okolico, ne čudim se onemu silnemu vtisu. In ko sem se za prvi hip nagledal in načudil, prišlo mi je na misel naše

divno blejsko jezero; zalesketalo se je tako prijazno pred dušnimi očmi, kakor takrat, ko sem je zagledal v lepem pomladanskem jutru — bilo je o binkoštilh l. 1875. — prvič. Polile so me solze, ne vem, ali zaradi spomina, ali zaradi sedanjega prizora, in nekaj mi je stiskalo srce prav krepko. A bodi mož! mislim si, oterem solze in dvignem klobuk z belim zagrinjalom prav visoko in maham v pozdrav tako dragocenemu tiberijskemu jezeru. Konj je že prišel do roba one planjave, ki obkrožuje na zapadu jezero, in sedaj imam pred seboj celo jezero. Da, to je zares lepo. Ni treba nič pretiravati, ako pravim, da spada tiberijsko jezero z okolico med najlepše kraje naše zemlje. Jezero je veliko, kar se že iz imena »galilejsko morje« lahko povzame. Oblika njegova je srčasta; njegovega južnega konca nisem mogel videti. Na severo-zahodu vidiš visoke libanonske gore, med katerimi se snežnik Hermon najvišje dviga, na vzhodu je dosti enakomerno, skoro v ravni črti raztezajoče se hribovje — podaljšek Libanona, ob jugu pa so nekake pečine, precej nizke, ob katerih si na južno zapadni strani Jordan dalje širi svojo strugo. Ako je naše blejsko jezero mično, mora se imenovati tiberijsko jezero veličastno.

Po precej težavni in strmi stezi smo jezdili nekaj časa navzdol, a potem se postavim na svoje noge in grem rajši peš. Kolikor se je dalo, ogledoval sem jezero neprestano. Pozabil sem truda in žeje in se veselil, da sem vendar po tolikem hrepenenju mogel priti sem na ta tako znameniti kos zemlje. Pred nami v višini, tik ob jezeru, na zapadni strani, prostiralo se je mesto Tiberija in se od zgoraj videlo še dosti čedno, skoro častitljivo zaradi svojega tu pa tam razdrtega obzidja. A v tem veselju me je začela motiti huda vročina, ki je gonila pot na čelo in težki vzduh. Poleg tega pa še cel oblak mušic, katere so mi delale prav brez potrebe in proti moji volji nekako spremstvo proti mestu. Prišedši do močnega studenca napojim se prav po naravni poti naravnost iz nizkega vrelca, kakor tudi konjiček iz korita. Hvala Bogu, dobra voda v toliki

žeji! Sedaj smo na planjavi pred mestom. Kako bujna in krepka rast! A mestno zidovje — to ti je razdrto in razkopano! Zasedem konja, češ, naj v mesto pojaham in ogledujem nekdanj slavno Tiberijo. Videl sem, da je dovolj uborno, nečedno, »raztrgano« mestice. Povsodi sem videl judovske obraze, in sicer prav mnoge; zakaj na večer je bilo, in judje začenjajo praznovati, kakor tudi dan šteti zvečer.

Ogledoval sem to jezero že mnogo mnogo, da bi se mi tem bolj vtisnilo v spomin, radoval sem se njegove lepote, čudil se njegovi prerodovitni okolici, a da sem mogel biti popolnoma vesel, moral sem se v duhu preseliti v drago domovino, kjer bivajo ljudje drugačni, kakor so leni beduini in zvičajni judje, — nekristijani, ki zanemarijajo ta lepa tla — in vselej so misli vzkipele v željo: o da bi sem mogli in hoteli priti Slovenci, pridnih rok, zdra-

vega telesa in krepkega duha, oni bi premenili ta kraj v pravi raj. O koliko tal je tu čisto neobdelanih!

A, tako je moralo priti. Tù je nekdanj sijala luč z nebes, božji Zveličar je hodil ob jezeru in se vozil po njem. A ni prerokoval tem krajem blaženstva, zakaj niso ga sprejemali kot svojca. Potnik gleda razvaline iz starodavnih časov, učenjak preiskuje, kje so bila nekdanj cvetoča mesta Betzajda, Kafarnaum, Korozaim in ne more dognati skoro ničesar: taka žalostna usoda je zadela okolico tega jezera.

Le pljuska sedaj v jutru ob bregove, milo mi jezero, in pripljuska vendar enkrat svoji okolici srečo krščanske omike! O, ko bi to bilo že sedaj tukaj, kako bi se ločil težko od tebe! A sedaj mi polniš srce s tugo in želim si skoro v domovino. O da bi domovine nikdar ne zadela nesreča, da bi v njej bival nekrščanski narod!

Listnica uredništva. S to 5. št. „Dom in Sveta“ odložim listovo uredništvo, katero zopet prevzame g. profesor dr. Lampe, ko se 3. maja vrne s potovanja po Egiptu, Palestini in Siriji. Vse gg. pisatelje zahvalim za prijazno podporo pri listu.

Dr. I. Janežič, profesor.

Izvirne krasne platnice za „Dom in Svet.“

Na izrečno željo preč. g. dr. Lampeta, da bi se knjigi „Dom in Svet“ tudi lepo vnanje lice napravilo, poprijel sem se z veseljem te misli v povzdigo domačega knjigoveštva. Po dogovoru z g. urednikom in še nekaterimi gospodi, napravil sem lepe platnice po tu prijavljenem vzorcu.

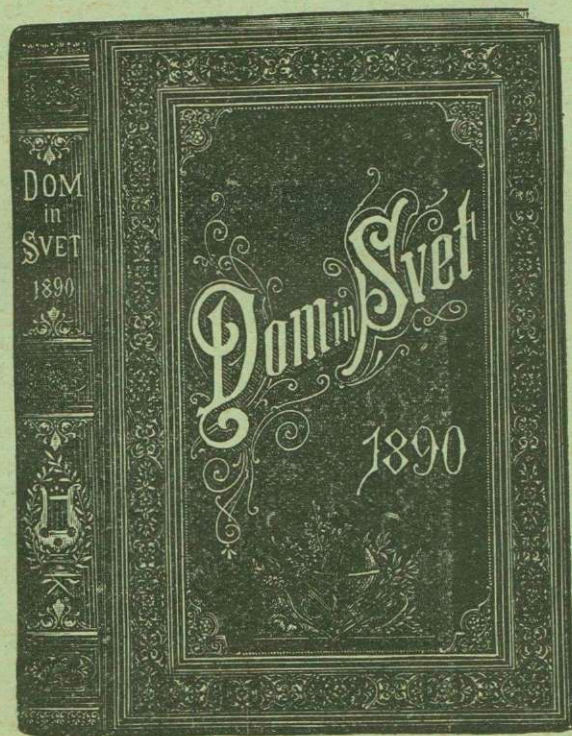
Platnice se bodo dobivale v trpežnem angleškem platnu v izbranih stanovitnih 5. naslednjih barvah: **Ognjeni, višnjevi, lisičje-rudeči, havana-rujavi in zeleni.**

Cena platnicam je: v Ljubljani 70 kr., s pošto 80 kr., z elegantno vezavo vred 1 gl. 20 kr.

Ker se bodo platnice kmalu izdelovati pričele, prosim častite naročnike, da se **prej ko mogoče oglasijo za sprejem. Platnic se bode napravilo le toliko, kolikor dojde naročil zaradi letne številke.** — Naročnina ali pa samo naročilo pošlje naj se **blagohotno podpisanemu.**

Tudi se bodo platnice za vse dosedaj izšle letnike napravile, **za leto 1888/89 skupaj ene platnice; za leto 1890 pa posebej** in sicer samo toliko platnic, kolikor se bode oglasilo naročnikov.

Za obilno naročilo se priporoča

Janez Bonač,
knjigovez, Poljanska cesta 10.

„Domovina“ zval se bode nov **političen-gospodarski list**, kateri bode pričel izhajati začetkom maja t. l. v Celju. Izdajatelj in urednik mu bode **Dragotin Hribar**, tiskar v Celju. Prihajal bode dvakrat na mesec in stal do konca leta le jeden goldinar. Naročnina naj se pošilja pod naslovom: **Dragotin Hribar v Celju.**